

BUITEN

9^E JAARGANG N^O. 46.

ZATERDAG 13 NOVEMBER 1915.

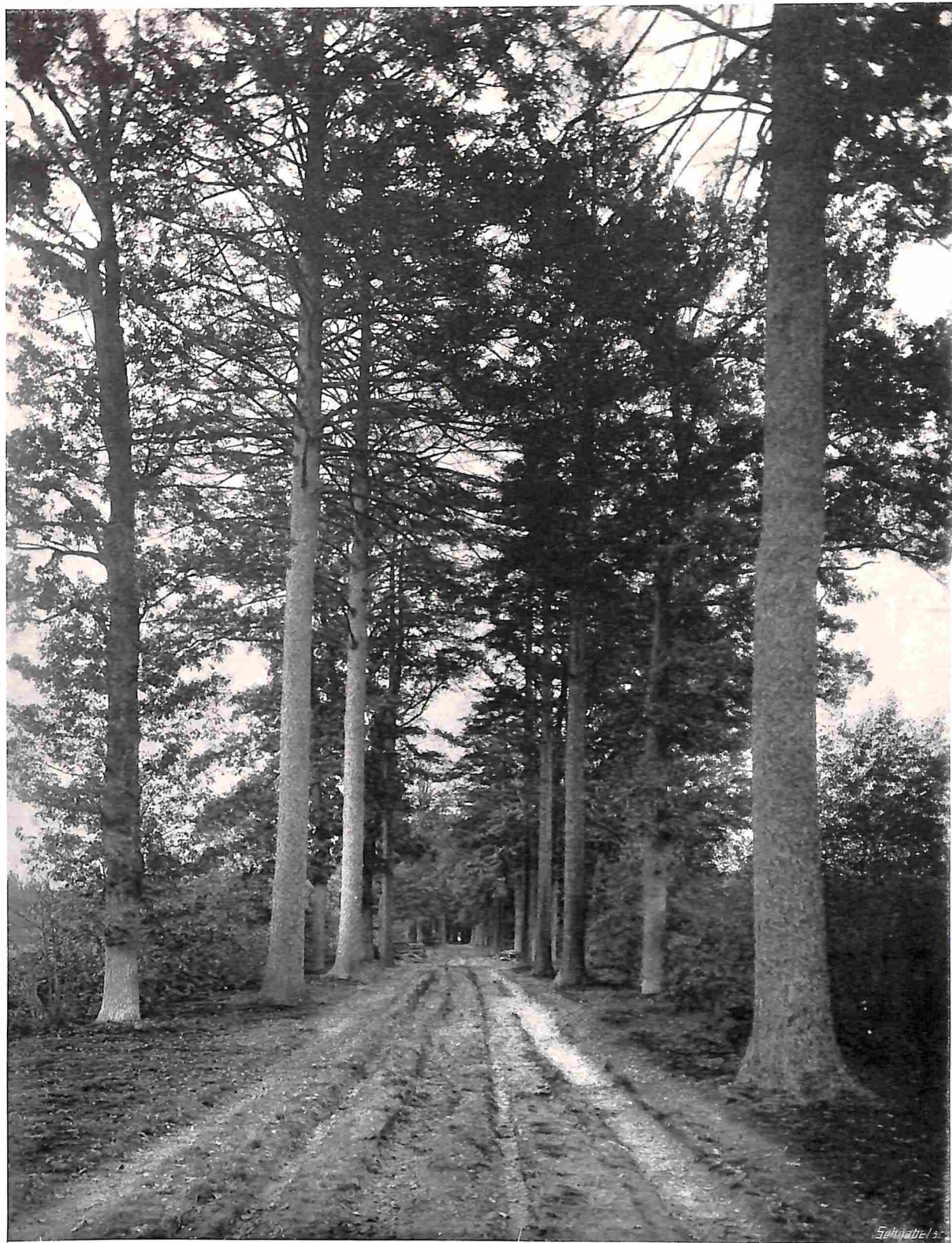

Foto C. Steenbergh

DREIGENDE VERWOESTING VAN EEN NOORD-BRABANTSCH LANDGOED.
DE TOENLAAN OP HET LANDGOED „DE BAASTERHOEVE” ONDER OOSTELBEERS.

Redacteur: Mr A. LOOSJES

INHOUD:

DE BLAUWE MUUR, UIT HET ENGELSCHE VAN RICHARD WASHBURN CHILD (15)	BLZ. 542
DREIGENDE VERWOESTING VAN EEN NOORD-BRABANTSCH LANDGOED, DOOR L., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 541 EN 544
FRANEKER, (VERVOLG), DOOR GERLOF KALMA, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 545—549
UIT HAAGSCHE REGIONEN, (IX), DOOR HAGANUS	BLZ. 547
AMSTERDAMSCH TORENS, (SLOT), DOOR S. KALFF, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 550—551
OUDE MOEDERTJE, ILLUSTRATIE	BLZ. 552
HET NIEUWE ALBUM VAN VERKADE	552
NOVEMBER, (GEDICHT), DOOR JAN J. ZEILDENTHUIS	552

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken betoefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat se voorstellen.

DE BLAUWE MUUR.

Uit het Engelsch van

(15) RICHARD WASHBURN CHILD.
(Geautoriseerde vertaling).

DERDE BOEK.

DE LIMOSSINE VAN DEN DOKTER.

I. EEN SCHADUW OP HET GORDIJN.

TOT mijn ontsteltenis schoot het mij plotseling te binnen dat ik niet de geringste zekerheid had, dat de man die mij reed, geen krankzinnige was! Ik ging mijn ontmoeting met hem nog eens na, het verhaal dat hij mij gedaan had, en zijn verward optreden. Ik ben tamelijk goed vertrouwd met psychopathische symptomen en de slotsom van alles wat ik bij hem had waargenomen, wees duidelijk genoeg uit, dat hij even goed bij zijn verstand was als een van ons allen. Doch voor het eerst in mijn leven besefte ik het gevoel van onzekerheid dat een patient bij de diagnose van een geneesheer moet gevoelen. Een dokter geeft zijn opinie als een wetenschappelijk feit; een leek neemt de opinie aan en voor hem beteekent het een kwestie van zelfbehoud. Terwijl ik in die voortvliegende auto zat, voelde ik mij in beide posities. Als dokter bevredigde mijn conclusie mij geheel; als mensch verkeerde ik nog in twijfel en stelde mij een wilden rit van tien minuten voor, die ik niet kon beletten, en die beslist moest eindigen in chaotische verwarring, krom-gebogen metaal, gescheurde kleeren, bloed en ontvlamde gasoline.

„MacMechem vond den dood zoodra hij nieuwsgierig werd naar wat zich aan den anderen kant van den blauwen muur bevond”, dacht ik, met een tikje van de bijgeloovige vrees, die nachtvogels even goed voelen als presidenten, en professoren evengoed als de armsten onder de armen.

Wij schoten nu een hoek om, en door het glas en over Estabrook's breede schouders meende ik de boomtoppen van het park weder te zien.

„Hij weet in elk geval waar hij woont”, zeide ik bij mezelf, toen wij tegen den trottoirband stilhielden.

„Goed zoo!” fluisterde ik hem toe, toen ik in den stroomenden regen uit de auto op straat gestapt was. „Om je de waarheid te zeggen, heb ik niet bijzonder van dit ritje genoten. Je rijdt als iemand die voor een autofabriek meerijdt in een wedstrijd”.

„Mijn zenuwen zijn kapot”, antwoordde hij huiverend. „Ik vrees dat ik geen erg flinke helper voor u ben. Wat wilt u dat ik doen zal?”

„Dat je daar eenvoudig binnen in de auto gaat zitten waar het

warmer is”, zeide ik, hem op den schouder kloppend. „Ik ben direct terug”.

„Direct terug?” herhaalde hij alsof hij versuft was.

„Ja, van de Marburys, als je er niet op tegen hebt”, legde ik uit.

Hij liet zich achterover vallen tegen de kussens, er niet op lettend dat er bij iedere zenuwachtige beweging water van hem afdroop, als uit een uitgeknepen spons. „O, ik was uw patient vergeten”, zeide hij met trekkenden mond. „Maar laat me om godswil niet lang wachten”.

Ik schudde het hoofd en holde toen meer dan ik liep de stoep der Marburys op; ja, die avond leerde mij feitelijk, hoe vlug een corpulente, oude vent nog kan zijn als het noodig is.

Juffrouw Peters had blijkbaar voor het raam staan kijken naar den storm, want zij opende de deur.

„Nu?” zeide ik.

„Het getij is verlopen”, zeide zij.

Bij het ganglicht keek ik op naar haar versteende, uitdrukkinglooze gezicht. Zelfs de Sphinx bezondigde zich nooit minder aan eenige uitdrukking.

„Wat bedoelt u?”

„Ik dacht dat u dat wel weten zoudt”, fluisterde zij. „Ik dacht dat u daarom van avond nog zoo laat terugkwaamt”.

Ik onderdrukte een kreet. Ik was woedend. Ditmaal had ik de ziekte bekampt, niet zooals in een gewonen strijd tegen den allesverslindenden dood alleen, maar als een verstokt zondaar, wiens hart plotseling is opengegaan voor een kind.

„Virginia is dood!” zeide ik, haar met verwoede blikken aankijkend.

Geen oogenblik werd haar toon minder koud.

„Neen”, zeide zij, „zij zal weer beter worden”.

„Wel allemachtig!” gromde ik. „Hoe weet u dat?”

„De blauwe muur”, antwoordde zij met een spottenden lach.

„Ba!” zeide ik, de trap opgaand. „We zullen zien”.

Toen ik de deur openduwde, merkte ik op, dat de zuster een rood-zijden schermje voor het eenige elektrische lampje op tafel had gezet. De gele stralen veranderden in roze, die op den muur werden weerkaatst, en die hun licht zonden tot diep in dat onpeilbaar blauw. Het doorbreken van een helderen voorjaarsdag na regen vertoont geen zachter kleurenmengeling. Ik keek een oogenblik naar de kaart met temperatuur-opnamen, en wendde mij toen, met nieuwe hoop beziel, tot Virginia. Of de nieuwe tinten, die door het lampescherf werden veroorzaakt, misleidden het oog, of de bleke huid van het kleine meisje had warmer tint geput uit de bronnen des levens. Zij sloop kalm, met haar onschuldige gezichtje een weinig naar mij toegekeerd, en in den flauwen, bedriegelijken glimlach om haar mond, en de ontspanning van haar mooie handjes, las ik de bevestiging van juffrouw Peters' profetie. Ook ik geloofde op dat oogenblik, dat Virginia niet zou sterven, en dat, zooals zoo zelden voorkomt bij deze ziekte, haar herstelling volkomen zou zijn.

„'t Is een stormachtige avond”, zeide de beenige zuster toen ik op mijn teenen het vertrek verlaten had.

Zij scheen mij een uitspraak te willen ontlokken over den plotselingen omkeer, die in het kind had plaats gehad. Dat was zoo haar manier. Zij probeerde je altijd te krijgen tot het bespreken van een onderwerp door opmerkingen te maken over iets dat er absoluut niet op sloeg.

„We zullen zien”, antwoordde ik. „'n Instorting zou nu noodlottig zijn. Morgen — we zullen zien”.

„Het regent hard”, zeide zij, terwijl zij de kruk van de deur voor mij omdraaide.

„Ja”, zeide ik, „en de behandeling tot morgen moet precies zoo blijven. Wie weet . . .”

„Wie weet?” herhaalde zij.

Een windruk, vergezeld van een guts regenwater, en het dichtslaan van de deur maakten een antwoord onmogelijk. Ik stond weder op de stoep in de starende oogen van mijn auto te kijken, en door een plotselingen overgang mijner gedachten mij afvragend, hoe wij het werk moesten volbrengen waarvoor wij hier gekomen waren. Ik ging echter de stoep af, en toen ik het portier van mijn limoussine bereikt had, zag ik Estabrook's bleeke gezicht zich dicht tegen het glas drukken. Het zien van hem bracht mij op het idee, doch zijn eerste woorden deden het mij voor het oogenblik weder vergeten.

„Kijk! Kijk!” zei hij tegen mij. „Kijk eens naar haar raam!”

Ik had enkel opgemerkt, dat daar nu een helderder licht brandde; doch toen ik nu snel een blik over mijn schouder wierp, zag ik een schaduw op het gordijn — de schaduw van een gestalte, die met de armen boven het hoofd geheven stond, dat achterovergebogen was als in groote pijn of smart.

„Is het je vrouw?” fluisterde ik heesch.

Hij vatte mijn pols in den greep van zijn koude hand.

„Mijn God, dokter, ik weet het niet”, zeide hij. „Het lijkt — de bewegingen, de houding, de stand! — het lijkt op het ding, dat ik buiten voor het venster van den Rechter zag!”

II. MARGARET.

Nu, ik moet, zij het dan ook eenigszins met tegenzin, erkennen dat zijn woorden mij deden huiveren! Natuurlijk komt een dokter met heel wat afgrijpselijke dingen in aanraking. Maar dat wordt iets gewoons. Doch het zijn juist die onbestemde, twijfelachtige dingen die de vrees door de aderen doen stroomen als ware het

een gif. Toch wist ik nog bijtijds mijn zenuwachtigheid te verbergen.

„Estabrook!” zeide ik op korten, zakelijken toon, „we zijn hier niet gekomen om naar neergelaten gordijnen te staan kijken. De kwestie is maar, heb je je sleutels meegebracht?”

Zonder te antwoorden, overhandigde hij ze mij.

„Kijk eens hier”, zeide ik, want ik zag dat hij werkelijk niet in een toestand was om van veel nut te zijn. „Ik zou je raden deze sleutels te nemen en er je eigen huis mee binnen te gaan”.

„Dat kan ik niet doen”, zeide hij op geërgerden toon. „Dat heb ik u toch al gezegd dat ik dat niet kan — en waarom ik het niet kan”.

„Dan moet je verder goed begrijpen”, zeide ik, terwijl er een windstoot de laan afgierde, „dat ik deze kwestie goed bij mijzelf overlegd heb, en dat ik tot de conclusie gekomen ben dat we je vrouw niet moeten storen. Ze heeft je daartegen gewaarschuwd, en misschien is het beter aan te nemen, dat ze niet krankzinnig is en haar waarschuwing niet in den wind te slaan”.

„Ja, ja”, riep hij uit. „Dat is goed”.

„Maar ik zal me niet lang druk maken met Margaret Murchie”, ging ik voort. „Ga eens even op zij! Ik moet even iets onder de bank vandaan halen. Zou... Ik zal haar niet verzoeken mee te gaan. Dat zal ik niet aan haar keus overlaten, of ze wil of niet. Alles zal al voorbij zijn voor ze nog tijd heeft gehad te schreeuwen. En jij moet me helpen haar in de auto te dragen”.

„De wet...” begon hij.

„O ja, dat weet ik allemaal wel”, zeide ik. „Maar we hebben hier te kiezen of te deelen — handelen of nietsdoen. Ieder andere gedragslijn heeft ten gevolge dat je of je verwenschte woord van eer breekt, of dat er zoo'n herrie uit ontstaat, dat de reporters als gieren hierheen komen vliegen. Per slot van zaken is het jouw zaak. Je hebt het dus maar te zeggen. Zal ik hier blijven?”

Terwijl ik dit zeide, voelde ik weder die aangename tinteling bij het denken aan avontuur, die ik meende dat met mijn jeugd verdwenen was.

„Wilt u dus dat ik hier wacht tot u een teeken geeft?” vroeg hij.

„Juist”.

„Goed dan!” stemde hij toe. „De oude meid weet ervan. Ze moet het vertellen. Ik kan het niet langer uithouden. Dan moet ze er maar toe gedwongen worden”.

Ik knikte. Door er even met zijn wijsvinger aan te raken, wees hij den juisten sleutel aan, waarop ik, na het trottoir weder overgegaan en de stoep der Estabrook's opgegaan te zijn, even onbevangen alsof het mijn eigen stoep was, den sleutel zachtjes in het slot stak en omdraaide. Zoodra ik echter de zware deur trachtte te openen, wist ik meteen, dat er zich iemand, die onze bewegingen door de zijden gordijntjes had gadegeslagen, achter bevond. Ik voelde dat er aan de andere zijde tegen geduwd werd. Ik hoorde een gesmoorden gil. Het was nu geen oogenblik om te weifelen. Met ongelooflijke snelheid van gedachte wikte en woog ik de kansen dat deze ongeziene persoon gewapend zou zijn, en of mijn binnendringen een lawaai tengevolge zou hebben, dat ons de geheele buurt op den hals zou halen. Toen wierp ik mijn lichaam met al de kracht die ik maar vergaren kon, tegen de deur. Plotseeling week zij, en met een slag vloog zij naar binnen tegen den met tegels ingelegden muur. Ik schoot ook naar voren, en een oogenblik later was ik, belachelijk genoeg, bezig over den grond te rollen met een iets, dat aanvoelde als een dik pak waschgoed, dat klaar lag om naar de wasserij gestuurd te worden. Het was echter een pak waaruit half-gesmoorde verwenschingen en gegrom opstegen, of liever gezegd ontploften, en dat de eerste oogenblikken verlevendigd werd door een vrij grooten weerstand. Nu kunnen we er om lachen, maar ik kan u verzekeren, dat ik met mijn vrije hand naar den mond van den persoon zocht.

Ik had me voorgenomen niet hardhandig te zijn. Toen ik dus de bron van de gesmoorde kreten en protesten gevonden had, en er mijn hand niet al te zacht over legde, moet ge dit laatste dus eigenlijk meer aan de omstandigheden dan aan mij wijten. Ik had verwacht de oude Margaret van achteren te verrassen en haar eens flink te laten opsnuiwen van de cataleptol, die ik had meegebracht, zoodat zij verder geen overlast zou ondervinden. Ongelukkigerwijs wist ik in het eerst niet dat zij het was, die mij opgewacht had, en nu waren er begrijpelijke bezwaren om mijn met cataleptol gedrenkte gaas onder haar neus te houden.

„Houd je stil!” beval ik, trachtend het fleschje met mijn vrije hand te ontkurken. „Stil toch. Er zal je geen kwaad gedaan worden”.

Haar antwoord was een goed-gerichten stoot van haar oude knieën, zoodat ik bijna door de ruit heenvloog. Doch ik kwam erdoor in een positie, die het mij mogelijk maakte met een duwtje van mijn voet de deur te sluiten, zoodat wij opgesloten waren in de vestibule, en het lawaai, dat weder in vollen gang was, daardoor minder hoorbaar zou zijn.

Bovendien was ik nu in de gelegenheid het fleschje open te maken. Ik hoor nog het knerpen van de dikke kurk; en ik herinner me nog met hoeveel genoegen ik die bedwelmende dampen opsnooft, terwijl ik haar het gaas in het gezicht duwde. Herhaaldelijk slaagde zij erin het met haar klauwende handen opzij te duwen; en even vaak gelukte het mij het weder onder haar neus te brengen. Het tooneel is er niet een dat ik mij met trots weder voor den geest roep, doch als een enkel woord van verontschuldigend moet ik aanvoeren, dat ik mijn ondernemingen niet graag

ziet mislukken. De besten van ons worden in critieke momenten wel in den steek gelaten door hun gewetensbezwaren.

Hoe dit ook zij, eindelijk voelde ik haar tegenstand verslappen. Haar handen werden niet langer door een bewusten wil gedreven, en bewogen zich woest en krampachtig voor haar gezicht heen en weer, als om een warnet van spinrag te verwijderen. Haar hoofd bewoog zich heen en weer; het gerochel en gesputter en de woedekreten hielden op.

„Haal nog eens op!” zeide ik, met de gewone phrase van den dokter, die een verdoovend middel toedient. „Adem nog eens — toe, haal flink op. — Nu — zoo — adem — haal op — haal op!”

En eindelijk werd ze stil. Ik wierp het gaas in een hoek en stond hijgend op, want mijn corpulentie veroorlooft me niet meer, me hevig te bewegen, en, nog steeds hijgend, gluurde ik van achter de zijden gordijntjes naar buiten, om mij ervan te vergewissen dat ons avontuur geen ongewenschte belangstelling gewekt had.

De door den wind voortgedreven regen stroomde de straten af onder den gloed der booglampen; mijn auto stond daar nog in de goot alsof iemand vergeten had hem mee te nemen. In de eene richting was de natte laan zoover men zien kon even leeg als een straat op het tooneel als het scherm valt. Doch toen ik den anderen kant uitkeek, begon mijn hart opeens heviger te kloppen. Bij het hek stond een nachtwaker.

Hij was blijven staan en keek, naar het mij toeleek, direct naar de deur, waarachter ik mij bevond. Ik kon zijn beide bloote handen op het hek zien rusten. Zij staken af tegen zijn guttapercha jas, nat, zwart en glanzig — die zijn stevige gestalte bedekte. Het leek mij, dat hij met zichzelf te rade ging wat hij doen zou, en ik geloof, dat ik, terwijl ik daar door dat ruitje stond te gluren, leerde hoezeer schuldbesef en het verlangen naar geheimhouding de verbeelding verscherpt.

Ik zeg dit, omdat, bijna op hetzelfde oogenblik dat ik er zeker van was dat hij een schrede vooruit naar de deur toe gedaan had, ik zag, dat hij niet met zijn gezicht, maar met zijn rug naar mij toegekeerd stond, dat hij zijn handen achter zich hield, en dat hij zich een oogenblik aan de spijlen van het hek vastgehouden en voorovergebogen had, misschien om te kijken naar het groene kruis dat iedere doktersauto draagt op de lantarens. Een oogenblik later ging hij, met zijn gehelmd hoofd voorovergebogen weder verder tegen den regen in, en verdween in de schaduwen van de zijstraat.

Ik begreep dat ik nu geen tijd meer te verliezen had. Ik was opgehouden; Margaret Murchie kon ieder oogenblik weder tot bezinning komen. En toch, toen ik Estabrook een teeken had gegeven, en toen hij, zonder iets te zeggen, zich bij mij gevoegd had, en ik hevig onder den invloed der opwinding verkeerde, voelde ik nog niet zoozeer de eischen van het oogenblik als wel het bijzonder belachelijke van het geval.

„Vat haar bij haar knieën”, zeide ik, en stiet hem toen tegen den elleboog. „Ben je er wel van doordrongen, Estabrook, dat dit in de twintigste eeuw gebeurt in een wereldstad?”

Hij antwoordde niet, omdat de oude meid, die plotseling een stroom water, dat van den muurkap afliep, in haar naar boven gewend gelaat kreeg, zwakjes haar armen bewoog en kreunde.

„Vlug!” zeide ik. „Leg haar neer, en zet de machine aan. Ik doe het overige wel”.

Hij deed wat ik zeide.

Ik sleepte mijn geenszins lichte slachtoffer, als gij haar zoo belieft te noemen, naar den auto, en duwde haar erbinnen. Estabrook zat reeds op de chauffeursplaats; bijna even vlug als ik dat hier vertel was de auto aangezet en begon al sneller en sneller de natte, glibberige straat af te snellen. Wij schoten een paar lantarens voorbij, en ik zag dat Margaret Murchie's oogen hun starenden, bewusteloozen blik verloren hadden.

„Margaret”, zeide ik, „d'r is niets met je gebeurd. Wees verstandig. Meneer Estabrook zit daar voorop”.

Zij bewoog zich met een krampachtige beweging, als wilde zij de laatste sporen van het verdoovende middel afschudden. Toen vatte zij mij bij de mouw.

„O, het is vreeselijk”, riep zij uit. „U heeft me van Julie weggehaald! Breng me naar haar terug, versta je? U en meneer Estabrook... Wat willen jullie van me?”

„Bedaar wat!” zei ik. „Wij verlangen van je dat je ons alles zult vertellen wat je weet!”

„Ik het vertellen? En dat na al die jaren? En zij noch ik hebben er schuld aan!”

Plotseling werd zij weder opgewonden.

„Breng me terug!” gilte zij. „Je weet niet wat je doet! Breng me terug naar m'n Julie! Zij zal me misschien hard genoeg nodig hebben!”

„Wees nu verstandig”, zeide ik dicht aan haar oor. „Wij willen beslist weten wat hier achter zit. En jij zult ons alles vertellen van het begin al aan.”

Zij zweeg eenige oogenblikken, terwijl wij ons voortspoedden naar The North-Side.

„'t Is verschrikkelijk”, zeide zij eindelijk. „En 't is nou ver genoeg gegaan. 't Is meer dan ik kan dragen. 't Is misschien ook maar beter dat ik het vertel. Als u — wie u dan ook bent — en meneer Estabrook me willen aanhooren, zult u de heele zaak vernemen — alles wat ik ervan weet”.

„Goed!” zeide ik. „En nu gaan we naar mijn huis”.

(Wordt vervolgd).

Foto C. Steenbergh.

DREIGENDE VERWOESTING VAN EEN NOORD-BRABANTSCH LANDGOED.
GEZICHT OP HET HUIS TE BAAST BIJ OOSTELBEERS.

DREIGENDE VERWOESTING VAN EEN NOORD-BRABANTSCH LANDGOED

DE provincie Noord-Brabant, ofschoon over 't algemeen niet zoo typisch mooi als het Hollandsche of Geldersche landschap, kan zich beroemen op enkele streken, die voor de schoonste van ons vaderland niet behoeven onder te doen. Wij wijzen slechts — om van de vrij bekende omgeving van Breda nu maar te zwijgen — op de te weinig bekende streek ten zuiden van Bergen-op-Zoom en Rosendaal en op het land der vennen ten zuiden van Oosterwijk, op welks schoonheid in de laatste jaren herhaaldelijk, ook in dit blad, de aandacht is gevestigd.

Veel minder bekend nog is de schoonheid van het landgoed „Huis te Baast” of „de Baasterhoeve”, dat zich ietwat zuidelijker uitstrekt en grotendeels gelegen is in de gemeenten Oostel-, Middel- en Westelbeers. Wel is er reeds veel van die schoonheid verloren gegaan! De „Baasterhoeve” is niet meer het mooie landgoed van een vijftiental jaren geleden, met zijn dichte pracht van zware eiken en statig naaldhout, waartusschen de schilderachtige breede beek de Beerze kronkelde, wier beide armen zich op het goed vereenigen. Het gaf toen, geenszins het uiterlijk van een zorgvuldig onderhouden buitengoed hebbende, maar veeleer een aaneenschakeling van boschpartijen vertoonend, waardoor niet al te goed verzorgde paden liepen, op vele plaatsen den indruk van een stuk ongerepte natuur, indruk die nog verhoogd werd door de talrijke fazanten en hazen, die zich aan de oogen van den genietenden wandelaar vertoonden. Op een terrein van gelijken omvang was toen nergens in Noord-Brabant een dergelijke overvloed van prachtig hout te vinden.

In de eerste jaren dezer eeuw echter is de toenmalige eigenaar begonnen op groote schaal te kappen; weldra vielen prachtige boschpartijen onder den bijl van den houthakker. Bovendien werd aan het natuurschoon ten zeerste afbreuk gedaan door de werkzaamheden voor den aanleg van het Wilhelmina-kanaal, dat het landgoed geheel zal doorsnijden, en binnen enkele jaren wel gegraven zal zijn.

Moet daarbij stilzwijgend berust worden, een woord van protest mag niet uitblijven tegen de verwoestingen op het landgoed aangericht, nadat Jhr. W. J. de la Court den 6en Juni 1913 gestorven was en zijn beide neven diens bezitting erfd. Als op dezelfde wijze met hakken wordt voortgegaan — en de waarschijnlijkheid, dat dit zal geschieden, is helaas zéér groot — zal binnen weinige jaren het landgoed alle schoonheid verloren hebben. Nog valt er veel zwaar hout te bewonderen — in 't bijzonder

zij gewezen op de prachtige eik in de nabijheid van de groote boerderij bij het huis — nog is er de buitengewoon mooie „torenlaan” met zijn hooge, statige dennen (men zie onze voorplaat), maar weldra zal ook hier de bijl zijn vernielend werk doen en een der mooiste plekjes van Noord-Brabant maken tot een kale vlakte zonder eenige beking. Naar verluidt zal reeds dezen winter het hout langs de Torenlaan worden geveld. Geen motieven kunnen het op een dergelijke manier omspringen met schatten, aan landgoed-eigenaren toevertrouwd, verontschuldigen.

De geschiedenis van het landgoed is niet rijk aan belangrijke gebeurtenissen. Aanvankelijk was de „Baasterhoeve” het eigendom van de Abdij van Tongerlo. Bij de bul, waarbij het Bisdom van 's-Hertogenbosch in 1560 werd opgericht, werd bepaald, dat de goederen, welke die Abdij te Oostelbeers bezat, zouden strekken tot onderhoud van den Bisschop van den Bosch; sinds dien is waarschijnlijk het Huis te Baast lusthuis der Bisschoppen van 's-Hertogenbosch geworden. Krachtens het vredetractaat van Munster in 1648 kwamen de onroerende goederen van dat Bisdom aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden. Later kwam de bezitting aan het geslacht Van der Does en in 1774 werd Johannes Baptist van Bommel door koop eigenaar van het landgoed, dat vervolgens door vererving aan het geslacht De la Court kwam. De voorlaatste eigenaar, de reeds genoemde Jhr. W. J. de la Court, lid der Staten van Noord-Brabant, had op het Huis „te Baast” zijn vast verblijf. De tegenwoordige eigenaren zijn Jhr. Mr. A. de la Court, kantonrechter te Tilburg en diens broeder Jhr. Mr. C. de la Court, wonende te Vught.

Het huis „te Baast” zelf heeft een weinig-fraai uiterlijk; waarschijnlijk is het vroeger geheel door water omringd geweest en ruim een eeuw geleden bij een gedeeltelijke herbouwing ontstond. Ook het inwendige biedt, behalve eenige oude kasten en enkele familieportretten, niets, dat der vermelding waard is. Trouwens, het huis is nooit een „kasteel” geweest, doch veeleer wat de Franschen noemden „un manoir” of „une gentilhommière”.

Zal weldra nog slechts van „de Baasterhoeve” gesproken worden als van een landgoed, dat een eereplaats ingenomen heeft onder de landgoederen van ons vaderland, maar welks schoonheid roekeloos vernietigd werd?

Laat ons het beste hopen! Vrienden van natuurschoon, verheft luide uw stem!

FRANEKER.

(Vervolg).

NU naar het in de nabijheid, in de Eise Eisingastraat, tegenover het Raadhuisplein gelegen planetarium, zege bevindende in een huis, dat kenbaar is aan een groot bord, waarop duidelijk „Planetarium” geschilderd staat. In den gevel van dit huis is o.a. een zonnwijzer aan gebracht en naast het huis is rechts een poortje met het opschrift: „Voersint eer ghy begint”. Het kunstwerk is in de achterkamer van genoemd huis. Het werd gemaakt in 7 jaren tijd (1774—1781) door een eenvoudige wolkammer, Eise Jelte Eisinga, 21 Februari 1744 geboren in het Friesche dorp Dronrijp, waar zijn vader Jelte Eisinga het beroep van wolkammer uitoefende en sajet en breiwool fabriceerde.

Deze Jelte Eises had echter ook al, evenals zijn broer geworden zoon, een groote liefhebberij voor 't vervaardigen van knutsel-werk, vooral zonnwijzers. Hij werd hierin dikwijls bijgestaan door zijn broeder Anne Eises en anderen. Natuurlijk heeft deze liefhebberij van zijn vader mede den grondslag gelegd voor de kennis van Eise Eisinga, die zich ook al vroeg met wiskunde bezig hield, ofschoon hij in het wolkammersbedrijf van zijn vader werd opgeleid. Het is echter onjuist, dat de maker van het Planetarium nooit les in de wiskunde heeft gehad, want hij ontving onderwijs in deze wetenschap en in de sterrekunde van Willem Wijtzes, een Franeker burgerman. In een door den A. N. W. B. Toeristenbond voor Nederland geschonken kastje in het Planetarium wordt nog een boek met wiskundige oefeningen van Eise Eisinga bewaard. Ook met andere, op wis- en sterrekundig gebied ontwikkelde mannen, kwam Eisinga in aanraking, zoo met den bekenden Wijtze Foppes, en later met Lambertus Nieuwenhuis te Enschede, nadat hij, omdat hij tot de Patriotten behoorde, ten gevolge van den in 1784 sterk woedenden strijd tusschen Patriotten en Prinsgezinden, na het herstellen van het stadhoudelijk gezag Franeker (met behulp van de Pruisen) in 1787 had moeten verlaten. — Behalve wolkammer heeft hij ook nog vele andere beroepen gehad. Zoo werd hij in 1776, burgervoandrig en voorstander der stadsarmen, in 1777 mede in de vroedschap en collecteur van den brandewijn en de haven-speciën, in 1778 armvoogd. Zoals gezegd, was hij in Dronrijp geboren. In 1768 vestigde hij zich, na met Pietje Jacobs uit het dorpje Hijlaard ten Z. W. van Leeuwarden, gehuwd te zijn, als wolkammer te Franeker. De wolkammerij was toen ten tijde een der voornaamste bedrijven. Zijn echtgenoot stierf later in 1788, zonder dat hij haar de laatste eer kon bewijzen, aangezien hij zooals wij boven zagen, zijne stad in 1787 had moeten verlaten. Hij had daarbij zijne vrouw en zijne beide zonen moeten achterlaten en was eerst naar Steinfort en Gronau en toen naar Enschede gevluht. Toen hij later (1790) in Visvliet, aan de oostelijke grens van Friesland in Groningen gelegen, teruggekeerd was, werd hij in 1792 gevat en voor 5 jaren uit de provincie gebannen. Hij werd toen wolkammer in Visvliet, waar hij een tweede huwelijk aanschong met Trijntje Eeltjes Sick, die hem twee dochters schonk en met wie hij later bij de Staatsomwenteling van 1795 naar Franeker terugkeerde. Zijn huis was echter verhuurd en eerst in Mei 1796 kon hij dit opnieuw betrekken. In 1797 werd hij curator der Franeker Hoogeschool, in 1816 werd hij benoemd tot broeder van den Nederlandschen Leeuw en tot lid van den Stadsraad. In 1825 werd zijn huis met Planetarium (bij K. B. van 28 Dec. van dat jaar), door het rijk aangekocht voor f 10.000, betaalbaar in 10 gelijke jaarlijksche termijnen en werd hem de vrije woning in het huis en f 200 's jaars voor het toezicht op zijn kunstwerk toegekend. Hij verhuisde spoedig naar een naburig huis en liet zijn zoon Jacobus in het gebouw van het Planetarium wonen. Zijn oudste zoon Jelte, in geestelijk opzicht veel op zijnen vader gelijkend, werd hem door den dood ontnomen. Eisinga zelf overleed te Franeker, den 27 Aug. 1828 in den ouderdom dus van 84 jaar en ruim 6 maanden. Hij werd zooals hij zelf begerd had, op het kerkhof te Dronrijp begraven. Daar is den 12 April 1844 door het Friesche Genootschap voor geschied-, oudheid- en taalkunde in de muur der kerk naast zijn graf, een groote steen met opschrift aangebracht. Daar rust de man, onder wiens portret Ds. Jan Brouwer, het volgende gedicht gemaakt heeft:

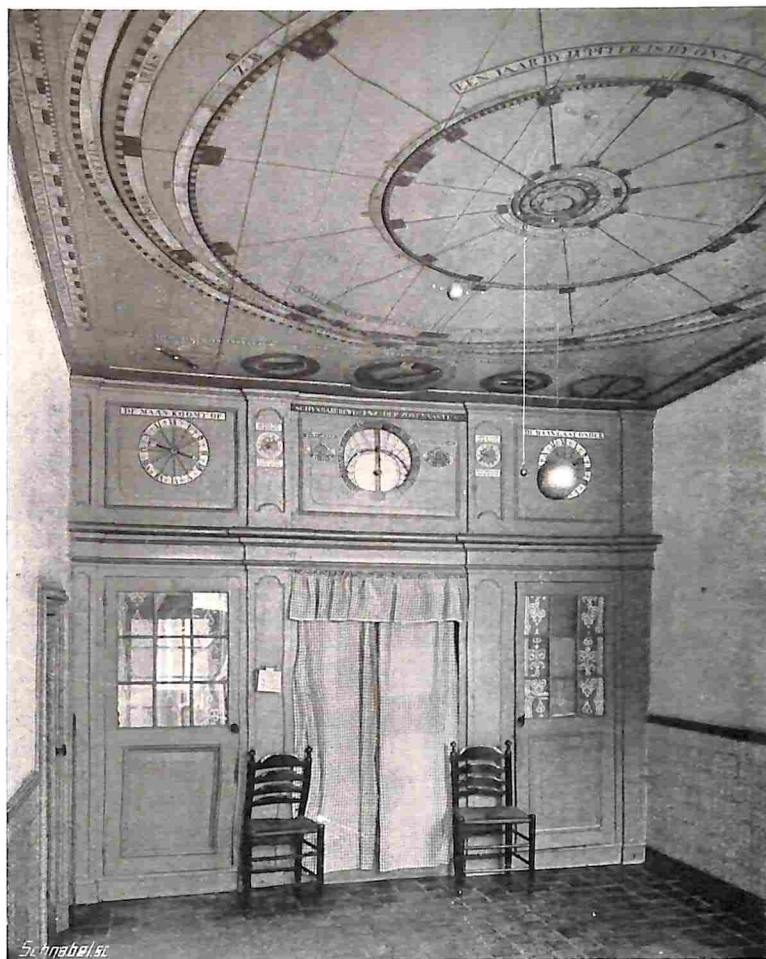

Foto C. Steenberg.

FRANEKER. HET PLANETARIUM.

„Ziet hier een Friesch vernuft:
ziet Eisinga in print;
Zoo nedrig in zijn stand, als
om zijn Deugd bemind.
's Mans geest, door eigen kracht
ten Hemel opgestegen;
Bespiedt de sterrenloop, de
Maan- en Zonnwegen!
En 't Grootheid Gods, waar de
Grootheid Gods in deelt.
Wordt door zijn schrandre konst
werktuiglijk uitgebeeld.
Van Swinden 1) doet zijn Naam
voor heel Europa praten.
Zoo mag onsterflijke Eer dit
achtbaar Hoofd omstralen”.

Na nu vrij uitvoerig den levensloop van den maker, wiens nakomelingen nog in 't Planetarium wonen, beschouwd te hebben, willen we zijn kunstwerk eens nader in oogenschouw nemen. We moeten ons hierbij natuurlijk beperken. — Aan den zolder, mischien beter gezegd aan den tweeden zolder (want de kamer heeft boven dezen nog een anderen zolder, zoodat eene ruimte ontstaat 't grootste gedeelte uit houten raderen bestaat, die op en tusschen rollen loopen en bezet

1) Van Swinden was een Hoogleraar der vroegere Franeker Universiteit, die een schets en een volledige beschrijving van het Planetarium met het wetenswaardige van het kunstwerk mededeelde aan de voornaamste astronomen in Europa.

Foto C. Steenberg.

FRANEKER.

PORTRET VAN EISE EISINGA IN DE RAAD- OF TROUWZAAL VAN HET STADHUIS.

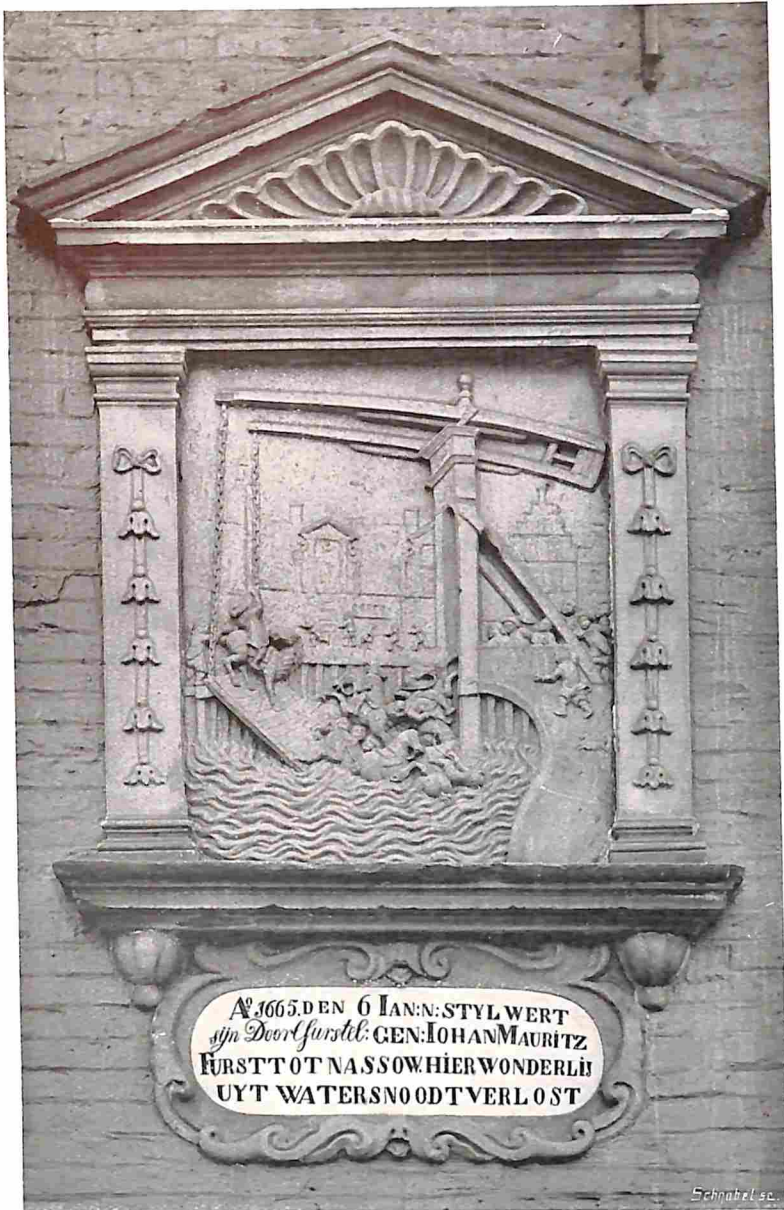

Foto C. Steenberghe.

FRANEKER.

DE „MAURITSSTEEN" IN DEN ZIJGEVEL VAN HET OUDE MANNEN- EN VROUWENHUIS.

zijn met ijzeren pennen, die dezelfde functie verrichten als de tanden van een tandwiel), ziet de bezoeker in de eerste plaats een voorstelling van de toen bekende planeten met hunne banen om de zon. Uranus en Neptunus zoekt men dus tevergeefs. Om de baan van Saturnus (de buitenste planeetbaan) liggen nog 2 cirkels. Op de binnenste van deze 2 staan de namen en de teekens van de sterrebeelden uit den Dierenriem (Taurus of Stier, Aries of Ram, Pisces of Visschen, enz.). Hierop wijst een wijzer de schijnbare plaats van de zon op de schijnbaar door dezen doorloopen ecliptica aan. Op de buitenste der 2 genoemde cirkels zijn de maanden en dagen van het jaar aangegeven. Dezelfde wijzer van zoo straks wijst hierop den datum aan. De planeten, die door bollen voorgesteld worden, wier naar de zon gekeerde helft verguld is, bewegen zich aan stijltjes, die met het raderwerk tusschen de beide zolders in verbinding staan en die gaan door cirkelvormige gleuven in den benedensten zolder. Deze gleuven zijn duidelijk zichtbaar, wanneer men in de kamer is. De twee bollen, die aan draden hangende, op de afbeelding op de vorige bladzijde duidelijk zichtbaar zijn, stellen zon en aarde voor en dienen enkel om de draden recht te houden voor het doen van waarnemingen, die we hier niet nader zullen beschrijven. Naar den tegenover de ramen gelegen wand toe ziet men aan den zolder nog 5 cirkels, waarop van links naar rechts het volgende is aangegeven:

1ste cirkel: *Lengte der maan op de ecliptica*, d.w.z. haar langs de ecliptica gemeten afstand van het punt Aries of Lentepunt. De wijzer doorloopt met een veranderlijke snelheid, den cirkel in 27 d. 7 n. 43 m. Langs den cirkelomtrek staan de namen der sterrebeelden van den dierenriem met hunne teekens.

2de cirkel: *Verste punt der maan van de aarde*. De wijzer beweegt zich in 8 j. 311 d. 8 u. 34 m., éénmaal rond en wijst het sterrebeeld der dierenriem aan, waar het van de aarde verst verwijderde punt van de maanbaan zich bevindt. Langs den cirkelomtrek staan de dierenriemteekens.

3de cirkel: *Dag der week en uur van den dag*. De wijzer draait in 7 dagen één keer rond. Langs den cirkelomtrek staan de namen van de dagen der week en teekens van hemellichamen uit ons zonnestelsel. — In dezen cirkel wordt tevens nog in een sleuf het jaartal aangewezen. In den nacht van 31 Dec. op 1 Jan. verschuift de plank, waarop verscheidene achtereenvolgende jaartallen geschilderd staan, over den afstand van één nummer en blijft dan het geheele jaar door stil staan. Na een zeker aantal

jaren moeten op de plank dan natuurlijk nieuwe jaartallen geschilderd worden, daar de plank anders oneindig lang zou moeten zijn.

4de cirkel: *Plaats van de Noordknoop der maan op de ecliptica*. (De knopen zijn de punten, waar de maanbaan de ecliptica snijdt). De wijzer loopt éénmaal rond in 18 j. 228 d. 4 u. 52 m. 3 s. Langs den cirkelomtrek zijn de dierenriemteekens geschilderd.

5de cirkel: *Lichtgestalten der maan*, d.w.z. nieuwe maan, eerste kwartier, volle maan, laatste kwartier en 20 tusschengestalten, die alle 24 langs den cirkelomtrek staan. De wijzer gaat één keer rond in 29 d. 12 u. 44 m.

Tevens zijn in den van de ramen afgekeerden wand (zie onze afbeelding) boven de beide kasten en de door gordijnen aan het oog onttrokken bedstede, nog 5 cirkels en 2 cirkelsectoren, waarop het volgende is aangegeven (de volgorde is van links naar rechts genomen):

1ste cirkel: *Opgang van de maan*. De cirkel is verdeeld in 12 uren, elk uur weer in kwartieren. De wijzer gaat in 29 d. 12 u. 44 m. 2 maal rond, en wijst den geheelen dag door aan, wanneer de maan dien dag opkomt.

2de cirkel: *Afstand der maan van 't verste punt*. Langs den cirkelomtrek staan de Romeinsche getallen o t/m XI en de gewone getallen van 1 tot 30. (Tusschen 2 op elkaar volgende Rom. getallen liggen n.l. $360^\circ:12 = 30^\circ$). Hier zijn 2 wijzers, een groote en een kleine. De kleine wijst de 12 teekens, de groote de graden aan; de groote gaat dus 12 maal zoo snel als de kleine. De kleine gaat éénmaal rond in 27 d. 13 u. 18 m. 34 s.

1ste Sector: *Zonsopgang*.

De wijzer wijst den geheelen dag door aan, wanneer de zondien dag is opgekomen. Alleen de tijden van 3 u. 38 m. (opg. langsten dag) tot 8 u. 22 m. (opg. kortsten dag) zijn op den sector aangegeven.

3de cirkel: *De schijnbare dagelijksche beweging van zon en sterren en tevens de schijnbare jaarlijksche beweging der zon*. Deze 3de cirkel is bekend onder de namen „hemelplein" of „planisfeer". De werking zal hier niet nader worden verklaard.

2de Sector: *Zonsondergang*.

De wijzer wijst den geheelen dag door aan, wanneer de zon dien dag zal ondergaan. Alleen de tijden van 3 u. 38 m. (onderg. kortsten dag) tot 8 u. 22 m. (onderg. langsten dag) zijn aangegeven.

4de cirkel: *Afstand der maan van de Noorder Knoop*. Hier is de inrichting zooals bij cirkel 2 (Afstand der maan van 't verste punt). De kleine wijzer gaat echter éénmaal rond in 27 d. 5 u. 5½ m.

5de cirkel: *Ondergang van de maan*. De randindeeling en de omloopstijd van den wijzer is hier evenals bij cirkel 1. (Opgang van den maan). Den geheelen dag door wordt hier aangewezen, wanneer de maan dien dag ondergaat.

* * *

Laten we nu eens verder wandelen door de rustige straten en langs de bekoorlijke grachtjes van het oude stadje. Volgen we, als we uit het Planetarium komen, de Eise Eisingastraat en buigen we aan het einde van deze straat links af, dan zien we plotseeling een typisch oud gebouwtje, dat met zijnen van ons afgekeerden kant, in 't water van een grachtje staat. 't Is het *Korendragershuisje*. Het is in hoofdzaak van rooden baksteen opgetrokken en heeft een trapgevel met weinige, doch betrekkelijk hooge trappen, die op eenvoudige wijze versierd zijn met zandsteen, gedeeltelijk door kromme lijnen begrensd. Ook over de geheele façade wordt het rood der baksteen afgewisseld door zandsteen, zoo o.a. in de bogen boven de deur en de beide ramen en in de lijsten die de verschillende trapétages scheiden. Boven de deur is een steen, waarop een korenmeter met schepel en schop is voorgesteld. Het huisje draagt zijnen naam naar de korendragers, aan wier gilde het in 1634 werd verstrekt. Behalve van de korendragers, die nog heden hunne bijzondere rechten en verplichtingen hebben en onder bevel van twee beëdigde korenmeters staan, is het 't wachthuisje van de turfdragers en van de brandweermannen.

Iets boven den steen met den korenmeter is een andere waarop T. A. K. staat (volgens Boeles de naam van den op den straks genoemden gevelsteen voorgestelden korenmeterak). hierboven een voorzien van een ovaal gat en hierboven nog een, versierd met een klok, het *oude Franeker wapen*. Twee andere kleine steenen dragen tot opschrift „Anno" (links) en „1634" (rechts), terwijl de top van het antieke gebouwtje door een windwijzer in den vorm van een mannetje bekroond wordt. We volgen nu de concave zijde van de Zilverstraat, zoo genoemd naar de zilvermeden, die hier vroeger, onder Stadskeur werkend, hun winkels en „stampen" hadden, (Franeker had reeds in 1494 het recht om te munten), daarna de Godsacker en komen zoo aan een *Oude-Mannen- en Vrouwenhuis*, het vroegere Claercampster- of Blauwe Weeshuis, dat zich nu, zooals we later zullen zien, bevindt in de Voorstraat. Dit Oude-Mannen- en Vrouwenhuis biedt overigens zelf niet zoo veel belangrijks, doch is bekend door den z.g. *Mauritssteen* in zijn zijgevel. Deze steen, welks opschrift op de afb hierboven duidelijk genaamde ophaalbrug die lag op de plaats, waar nu de naburige vaste Mauritsbrug ligt. Hier raakte prins Johan Maurits van Nassau den 6den Januari 1665, toen hij van de begrafenis van zijn broeder, prins Willem Frederik, stadhouder van Friesland, breken van de brug te water en werd slechts van moeite gered. Hij bleef te Franeker in het Martenahuis, totdat hij geheel hersteld was en werd daar liefderijk verpleegd door de toenmalige bewoonster Saepck van Vervou. (Slot volgt). GERI OF KAIMA.

UIT HAAGSCHE REGIONEN.

IX. SCHEVENINGEN IN GROOT TOILET.

HET is aan mijn zin voor de Nederlandsche tale te danken, dat ik niet voor opschrift gekozen heb: *Scheveningue en grande toilette*, hoewel de Belgische invloed zoo groot is in dezen zomer op onze eerste Nederlandsche badplaats, dat de Fransche woorden iemand schier onvermijdelijk van de lippen vloeien.

Maar ondanks Belgische bekoring en Belgische verleiding blijf ik — zij het niet dan na zwaren strijd — het Nederlandsch getrouw.

Toch, ik wil het met smarte erkennen, wat zou Scheveningen dezen zomer zijn zonder de Belgische overbevolking? Niets, minder dan niets! Ons, Haagschen en Hagenaars, is het immer een verheugenis des harten geweest, dat we in ons zeedorp een badplaats hadden van internationalen klank. Zandvoort is heel goed voor Amsterdammers, maar het blijft Zandvoort, waar het zelfbewuste hoofdstedelijke proletariaat de niet altijd even zindelijke klasse-beenen in de kapitalistische zee steekt, ten spijt, naar ik vermoed, van wat men eertijds in Amsterdam de bewoners van de grachten heette, doch dat men thans gewoon is aan te duiden door de woorden: *achter het Rijksmuseum*.

Sedert de Bocht niet meer de bocht is, heeft het blijvende deel van de hoofdstad achter het Rijksmuseum toevlucht gezocht, daar Aerdenhout en Gooi wel wat erg ver schijnen, zelfs in dezen tijd van automobilisme.

Wij, in de residentie, hebben geen buurt, die met achter het Rijksmuseum is gelijk te stellen. 's Gravenhage heeft twee deelen: de volksbuurten en de rest. In de volksbuurten komt niemand; de rest is allemaal evenwaardig aan achter het Rijksmuseum — zoo denken de Haagschen en Hagenaars althans; en ik zal ze maar in dien zoeten waan laten.

Doch om terug te komen op Scheveningen; ik herhaal: wat zou Scheveningen dezen zomer zijn zonder de Belgische overheersing? Vreemdelingenbezoek is er schier niet, wat Duitschers, wat Oostenrijkers, een paar Engelschen, maar alles met elkaar nog te weinig om de honderd vol te maken. Zonder België zou Scheveningen verzonken zijn in de internationale onbeduidendheid van Zandvoort, Katwijk, Noordwijk en dergelijke Noordzee-beroemdheden van den tweeden rang. België heeft ons voor den verschrikkelijksten mondainen verschrikkelijkheid behoed: onder te gaan in onbelangrijkheid! Daarvoor hebben we den Belgen dank te wijten en ik vraag me in gemoede af of de eereschuld, die de Belgen aan Nederland zeggen te hebben sedert de gedenkwaardige dagen in October van het eveneens gedenkwaardige jaar 1914, niet op deze wijze afdoende is gekweten? Voor ons Haagschen en Hagenaars althans is de kwijting afdoende.

Bovendien heeft de Belgische invasie een ander groot, onmiskkenbaar voordeel. Wij, Hollanders, zijn van een stugge degelijkheid, die heel vaderlandsch en dus erg braaf is, maar die van deftigheid en dus van verveling niet is vrij te pleiten. Nu hebben wij in de residentie wel een erg onvaderlandsche maling aan degelijkheid, maar we trachten dit te vergoeden door een overmaat van deftigheid — de Haagsche deftigheid is immers door heel Nederland een onderwerp voor onuitputtelijke kwaadsprekerij?

Met dat al, door degelijkheid tegen deftigheid te verruilen zijn we in de residentie in den waren zin des woords van den regen in den drup gekomen — want de vervelendheid is gebleven. Deze vervelenddoenerij zou nu niet zoo erg zijn, indien — gelijk gedurende vorige zomers — een afdeling buitenlanders onze nationale zonden was komen lardeeren. Doch nu de buitenlanders van allerlei gading dit jaar Scheveningen niet bezoeken, ware de mondaine kleur van de badplaats in grauwe eentonigheid ondergegaan, indien niet België soelaas hadde gebracht. Zonder België zouden we dit jaar zoo waarlijk in eigen deugdzame braafheid zijn gestikt. Kent ge voor den Hagenaar smadelijker einde?

Nu Scheveningen dit jaar, zoo tegen half Juni, haar meest mondaine toilet heeft aangetrokken en de Pier niet meer, als in April en Mei, eenig verzamel-punt is — ik heb daar in het vroege voorjaar reeds uitvoerig over geschreven — dien ik mijn overzicht van de badplaats aan te vangen met een nauwkeurige onderverdeeling van de oorden des vermaaks waar men op Scheveningen komt. (Tusschen de klassieke haakjes, de niet genoemde etablissementen zijn die waar „men” niet komt; deze „men” zijn zij, die zich de waarlijk Haagsche toonaangeefsters of toonaangevers achten — wat niet heelemaal hetzelfde is, tenzij in de oogen van de valsche gravinnen en graven).

En dan wilde ik deze stelling op den voorgrond schuiven, waaromheen zich dan geleidelijkjesweg gansch mijn verder betoog zal slingeren: wat geoorloofd is, doet duur; wat deftig is, doet duurder; wat het allerdeftigste is, doet het allerduurst.

Het is wel naar dit ook voor niet-Haagsche ooren

te moeten bekennen, doch de Waarheid gaat bovenal: beurs en deftigheid reiken elkaar te Scheveningen getrouw de grijp-zuchtige en afwijzende handen. Het beeld moge vreemd — desnoods: onjuist — klinken, het is, voor den goeden verstaander, met dat al waar!

Het is dus op deze wijze voor den overtuigden Haegenaar een soort gewetensprobleem geworden, waarheen hij gaan *kan*, waarheen hij gaan *mag*, waarheen hij gaan *moet* en waarheen hij *onmogelijk* gaan *kan*, zonder zijn burgerschap van de residentie in opspraak te brengen.

Volkomen geoorloofd is de Rotonde — alleen het is er gemeenlijk tochtig —; eveneens voldoende voor den Haagschen stijl zijn Palace-café en bovenal de Kurhaus-bar, maar zij, die weten wat men behoort te weten, verkiezen natuurlijk boven dit alles: Berenbak en de American bar van Pavillon Riche.

Het Palace-café is de tot daad verworden degelijke waereldschheid. Dit klinkt vreemd, maar is — gelijk met meer vreemde dingsigheden het geval is — juist daarom waar. Vroeger, veel, héél véél vroeger, dronken de Haagschen en Hagenaars ook thee, maar dan na den middagmaaltijd, die zoo omstreeks vier, zelfs vijf uur — maar dan was het laat! — plaats vond. Sedert deftigheid en laat middagmalen zusters van dezelfde hoogadellijke familie zijn, is het etensuur in den avond verschoven. Maar daardoor is er een gaping gekomen tusschen noon- en avondmaal. Deze kloof is met thee, gebak, geroosterd brood en cake gedempt. Daardoor verviel de thee na den avondmaaltijd, die voor koffie heeft moeten wijken.

Vroeger huide de deftig-doende Haagsche waereld — althans wat op deftigheid prijs stelt — op het Badhuis. Mon Dieu, de herinnering hieraan verliest zich in den nacht van het Haagsch-Scheveningsche verleden! Doch sedert het Badhuis tot Kurhaus is verworden, heeft de avondthee die op het Badhuis „bon ton” was, zich langs onnaspeurlijke wegen weten te veranderen in een namiddagthee in het Palace-café.

Daaraan kan de five o'clock van de Kurhaus-bar zelfs niet tippen, maar — oh, wonder aller wonderen! — van 's avonds, omstreeks negen uur, af gaat de Kurhaus-bar weer verre boven het Palace-café. Hiervoor moet u geen verklaring vragen, wijl er geen verklaring is. Maar gij, die niet weet wat des Haagschen

Foto C. Steenbergh.

FRANEKER. HET KORENDRAGERSHUISJF.

levens toekomt, hebt deze feiten als evenzooveel waarheden te aanvaarden.

Aan den Kurhaus-bar is dit jaar — dit seizoen bedoel ik natuurlijk, want Scheveningen rekent vooral niet bij jaren, doch bij seizoenen — een heele geschiedenis verbonden.

Mag ik ze even vertellen? Sedert ongeveer het begin der jaartelling — ik bedoel: sedert het begin dezer eeuw — heerschte Ramagnano oppermachtig in de bar. De roode smokings schenen onafscheidelijk aan de mondaineiteit van de Kurhaus-bar verbonden, tot opeens, verleden jaar, temidden van de Augustus-schrik, Ramagnano uit de bar verdween, die tot gezelligheidslokaal voor de militairen verwerd.

Wat zou de zomer van 1915 ons brengen? Iedereen dacht een herleving van Ramagnano, maar deze bleek onmogelijk, daar een ander etablissement in de residentie zelve beslag op de roode smokings had gelegd.

Toen brak de oppositie zich baan. De oppositie bestond uit die kringen van Leidsche en Delftsche studenten, omringd door de trouwe schare van residentieele, uitgaande jongelui, die in hun gedrieënheid zichzelf, elkaar, whisky-soda, muziek, cigarettten en jonge meisjes in de Kurhaus-bar zoeken — en vinden óók!

Ze waren overeengekomen, dat ze van niets anders gediend zouden zijn dan van de muziek, die Ramagnano speelde. Het moest en het zou Ramagnano wezen. Zwaar hing dus de vijandige atmosfeer in de bar, toen op den avond van den vijftienden Juni 1915 de opening zou plaats vinden. Op het podium zaten de in zwarte smokings gekleede musici, aan het hoofd van wie de chef d'orchestre Schram in rok zijn viool beaaidde.

Doch hoe dik de rook en de vijandige stemming ook in de Kurhaus-bar hing, ten slotte heeft de minderheid de meerderheid verre overwonnen. Want nog op dien allereersten gedenkwaardigen avond van den 15den Juni had de kapelmeester het pleit in zijn voordeel beslecht. Tegen de tziganen-muziek, tegen de stem van den zanger Rousseau, moest heel de Leidsch-Delftsch-Haagsche coalitie het afleggen. Ja, het heeft niet lang geduurd of Rousseau kreeg zijn publiek zóó ver, dat zijn meest ondeugende liedjes werden meegezongen. Nu dient toegestemd, dat een ondeugend woord in het Fransch gejubeld kan worden, terwijl men diezelfde ondeugendheid in het Nederlandsch niet durft te fluis-teren.

Héél deftige residentieele families zien er geen been in, glimlachend Fransche gewaagdheden aan te hooren, mits gezongen in de Kurhaus-bar, mits genoten onder een whisky-and-soda, of buitennissige long of short drink; het schijnt, dat er in dit opzicht van een „Prince-of-Wales”, dan wel van een „Manhattan-cocktail” zoo iets als een reinigenden invloed uitgaat.

De tegenstelling Palace-café contra Kurhaus-bar is in vele opzichten treffend. Mag ik ze met een paar woorden trachten uit te beelden? Hoe lijkt u deze stelling: In het Palace-café breekt geen glas dan louter door een noodlottig toeval; in de Kurhaus-bar breekt avond in, avond uit, een kapitaal aan glaswerk, om degelijke, vaderlandsche huisvrouwen te doen rillen.

Nu is dit laatste beeld zuiver overdrachtelijk, wijl degelijke, Nederlandsche huisvrouwen overal komen, behalve in de Kurhaus-bar. Want degelijke, vaderlandsche huisvrouwen denken er, zelfs in haar meest loszinnige oogenblikken, niet aan om vijfen-twintig cent te betalen voor een zelfs niet buitengewoon ge-

rig kopje thee of koffie. Even min zouden de eveneens degelijke, Nederlandsche mannen van deze huisvrouwen er genoegen mede nemen een halven gulden neer te tellen voor een kannetje bier, dat zelfs niet van buitenlandschen oorsprong is.

Vermoedelijk alleen daarom zijn de prijzen van koffie, thee en bier — toch waarlijk wel heel burgerlijke drankjes — in de Kurhaus-bar zóó hoog opgevoerd. Wij, Haagschen en Hagenaars, tijgen ook niet ter Kurhaus-bare met het vooropgezette doel zulke alledaagsche vochten te nuttigen. De meest couteuse „long and short drinks” zijn ons amper voldoende tongestreeking. Kan het anders? Want bij de atmosfeer van High-life-sigaretten, dan wel Muratti's, Queen's en King's, past een kiss-me-quick, prairie-oyster, Prince-of-Monaco — en de rest!

Bovendien past daarbij de onontbeerlijke Tour d'Eiffel; méér nóg de nimmer eindigende stroom brandy-soda, of whisky-soda. Het is aan de oevers van dit moderne stroomgebied van Tigris en Euphraat, of te wel van Indus en Ganges — ge hebt het maar voor het kiezen! — dat kapelmeester Schram en zijn volgelingen hun schoonste triomfen hebben gevierd. Toen de strijd van dien gedenkwaardigen avond van den vijftienden Juni 1900 en vijftien eenmaal afdoende in zijn voordeel was beslist, kon hij zijn troepen welgemoed aanvoeren: ze volgden hem door dik en dun. En wat de eertijds vijandige Leidsch-Delftsche-Haagsche jongelings-schare betreft, ze juichten volgende avonden even hard als ze in den eersten avond in stug stilzwijgen hadden volhard.

Hoe vreemd is toch het Haagsch-Scheveningsche leven! Gekomen als David, vechtend tegen den Goliath van zwarte-smokings-weezin, vertrok Schram den vijftienden September, gehuldigd met vele bloemstukken.

Wij, dagbladschrijvers, die zelf in vergetelheid ondergaan, ten-einde anderen voor die gevreesde vergetelheid te behoeden, maken toch wel merkwaardige evenementjes mede, die aan de groote schare wel moeten ontgaan, wijl opmerken voor die schare geen levensnoodzakelijkheid is. Hier worden dus in weinige woorden de volgende stelling vastgelegd: in de Kurhaus-bar is voor de musici, sedert den zomer van 1915, een roode smoking geen onontbeerlijk kleedingstuk meer!

Wat voor de Kurhaus-bar wel onontbeerlijk is gebleven: de omgevallen tafel, vól met soda-fleschjes. In het Palace-café heb ik in de ongeveer tien jaar, dat dit etablissement nu bestaat, nog nooit een tafeltje zien ontuimelen. In de Kurhaus-bar is dit op Zaterdagavonden schier onvermijdelijk. Willy, de chef van de Bar, die nu welhaast vijftien lange seizoenen de Scheveningsche vreugd heeft meegemaakt, is daar zoo aan gewend geraakt, dat hij slechts in zijn herinnering heeft opgeteekend de Zaterdagavonden, dat dit gebeuren niet heeft plaats gevonden.

Kan het dan wel verwondering baren, dat deze beide Haagsch-Scheveningsche geesten, Willy en Schram, elkaar hebben weer-gevonden op een terrein zoo bij uitstek Haagsch als ik er geen ken?

Ge moet namelijk weten, dat sedert den eersten October van dit jaar de residentie een inrichting rijker is geworden zóó mondain, zóó Haagsch, zóó waereldstederig, dat we in dit opzicht niet meer naar Parijs, Brussel, Berlijn of Weenen behoeven te gaan; gesteld iemand had daar thans ook maar de geringste zin toe.

Naast het theater Verkade, waar „Die Haeghespelers” hun gaven der menigte verkonden, is een Bar verzezen, waar heel de room van den Haagschen room elkaar rendez-vous geeft; slechts deze Bar ontbrak aan ons geluk!

Thans zwijg ik hierover heel geheimzinnig, daar een afzonderlijk verhaal aan zoo iets ongemeens dient gewijd.

Wel het meest dwaze is mij dit verschijnsel: in de Kurhaus-bar zijn de tafeltjes zwaarder van maaksel dan in het Palace-café; in de wetten van de zwaartekracht vindt het zooveen gekenschetste verschijnsel dus zijn oplossing niet. Mij dacht vaak, dat het in de stemming, of misschien in de whisky-and-soda, ware te vinden. Want de invloed van dit mengsel van veel perelend water, een groot brok ijs, een weinig gelend vocht, is in de Bar onmiskenbaar. Heeft niet Rousseau, de roemzuchtige zanger van het „Plaisir d'Amour”, dat zóó héél kort van duur heet te zijn, waartegenover de Chagrin, naar hij althans zingt, gansch een menschenleven vergiftigt, niet aan de whisky-and-soda een afzonderlijken zang gewijd? Hoe dit lied ontstaan is? Onder de trouwe bezoekers van de Kurhaus-bar behoorde een groepje Belgen. In het Iersch-Amerikaansche-Engelsche vocht heeft één hunner inspiratie gezocht — en gevonden — met dit gevolg, dat avond aan avond de bolwangige Rousseau zijn liefdeslied van schijn moest verruilen voor een drinklied van onmiskenbaar wezen. Het trok zoo de aandacht, verheugde zich zoozeer in de werkelijke belangstelling, dat het refrein

Foto P. Timmer.

FRANEKER.

HET IN DEN WINTER 1914-'15 TER WERKVERSCHAFFING GEDEMPTE GRACHTJE.
Welk vandalisme voor dezen winter op 't werkverschaffingsprogramma van Franekers vroede vaderen staat, is ons nog niet bekend.

is medegezongen: keer op keer. Dit is de grootst mogelijke Haegsch-Scheveningsche overwinning, die zich denken laat!

Toch moet de Kurhaus-bar het afleggen tegen de verzorgdheid van het Pavillon Riche des heeren Vrughtman's. Gij, Amsterdammers, gij kent natuurlijk allen den heer Vrughtman, wijl ge allen, zonder onderscheid, in het Rokinsche eethuis, dat nu alweer ter ziele is, uw lucullische geneugten den vrijen teugel hebt gelaten. Doch waar in de hoofdstad Vrughtman het strijdperk aan Elie Leroux en Habedank heeft moeten overlaten, daar blijkbaar Maison Van Laar en Brack's Doelen-hotel grooter aantrekkelijkheid bezaten dan Restaurant Riche, heeft op Scheveningen zijn eethuiselijke verzorgdheid nieuwe overwinningen gevierd in het Pavillon Riche.

Vër boven het heel-gewone dineeren in een van de groote hotels uit gaat het vertoeven in de huizinge op den Badhuisweg, waaraan de Oud-Hollandsch ingerichte bar wel niet ganschelijk vreemd zal wezen. In dit opzicht moet zelfs Kemper het met de Berenbak afleggen, waartegenover staat, dat geen huis naast Kemper's plombières ook maar iets gelijkwaardigs kan stellen.

Ge ziet, het leven op Scheveningen schijnt gemakkelijker dan het is. In gemoede vraag ik mij dikwerf af, wat zoude er van mijzelf worden, zoo ik niet de onontbeerlijke steun van Betty en Eetje hadde, die beiden zóó volleerd zijn in de waarlijk alleen zaligmakende leer; wat zoude ik moeten beginnen — zonder beider hulpe?

Het is dan ook gedrieën, dat we zijn opgegaan naar het Kurhaus, waar Rhené Baton, stokzwaaiend vóór het Residentie-orkest, een nieuwe waarheid der Haegsche bevolking heeft geleerd: muzikale zaligheid is óók buiten Berlijn of Parijs verkrijgbaar.

Vroeger scheen het Philharmonisch orkest uit Berlijn een levensonontbeerlijkheid voor Scheveningen; Lamoureux heeft geleerd, dat ook in Parijs, gelijk in Berlijn, het beste van het beste te vinden was. Maar schooner overwinning was ten slotte weggelegd voor den heer Van Zuylen van Nyevelt, den volijverigen voorganger van het Haagsche muzikale leven, dat in het Residentie-orkest culmineert. Thans is afdoende — immers door de daad — bewezen, dat we niet naar de oevers van Spree of Seine behoeven te trekken om vandaar met muzikale grootheden van den allerersten rang terug te keeren — Scheveningen en deszelfs internationaal publiek ten heil!

Onomstootelijk staat thans vast, dat we in 's-Gravenhage bezitten, wat we tientallen jaren, vër over de grenzen, hebben gezocht. Mij dunkt, dat zoo de waereldoorlog ergens voor is goed geweest, het deze openbaring mag wezen, dat we niet in de muzikale tuinen van de Duitsche en Fransche hoofdsteden behoeven te grasduinen, teneinde te vinden, wat, zóó nabij, in den vaderlandschen hof bijeen is te lezen: een waarlijk voortreffelijk orkest. Is deze waarheid nu, ook voor volgende seizoenen, voldoende doorgedrongen in de hoofden van de bestuurderen van de Exploitatie Maatschappij Scheveningen, dan is de waereldbrand althans daarvoor goed geweest!

De leuze: betrek niet uit den vreemde, wat in eigen land te krijgen is, geldt ook — hoewel blijkbaar vroeger nimmer voldoende beseft! — op muzikaal gebied.

Wat het Concertgebouw is voor de hoofdstad dient in komende jaren het Residentie-orkest voor Scheveningen te zijn.

Hoe wordt, het dient in dit verband nog wel eens uitdrukkelijk gezegd, het Kurhaus nog te weinig door stad- en landgenoot gewaardeerd. Men spreekt zoo graag over de zalen in Homburg, Spa, Ostende, Monte-Carlo, Wiesbaden, Karlsbad, Lausanne — ja, waar niet al meer? Maar over de zalen van het Scheveningsche Kurhaus hoort men schier nimmer. Zijn die ruimten, is het terras, op Scheveningen, dan zooveel minder dan elders?

Geen, die het gelooft; een andere oorzaak ligt eraan ten grondslag. Nog nimmer is in deze lage landen eigen voortbrengsel, op welk gebied dan ook, voldoende gewaardeerd. Wat uit den vreemde komt, is groot; wat uit eigen land stamt, is stumperig. Zou de zomer van 1915 ook daarin een verandering ten goede hebben gebracht?

Want niet slechts voor de gewone middag- en avondconcerten, doch ook voor de Zaterdagavond-bals is de groote zaal — de ingelegde steenen vloer ten spijt — toch wel uitermate geschikt. Mij is het althans immer, zoowel een vreugd' voor het oogeblik, als een weemoedvolle herinnering aan de bals van het einde der vorige, het allereerste begin nog van deze eeuw, wanneer ik Zaterdags, zwartgerokt en witgedast, weer slenter door de zalen, van het Kurhaus, waar de rijpere jeugd — echte kinders als ze feitelijk zijn gebleven — het spel spelen, waarin we ons vroeger verlustigd hebben. Die Zaterdag in het Kurhaus slaat ons kringetje nimmer over; we zijn er eenvoudig op verzet. Reeds in de middaguren gaan we genieten van het dansen van de groote kinders, die zoo onbewust als kleine menschen zich voordoen; daarna komt 's avonds de herhaling van de groote menschen, die zoo graag weer kleine kinders zouden begeeren te zijn. Is het ten slotte niet al' hetzelfde?

De belangwekkendste persoonlijkheid op die Kurhaus-bals is mij nog immer de leider van deze Scheveningsche mondainiteiten: Bino. Zoo er één te verhalen weet, het moet Bino wel wezen. Heeft hij niet vele geslachten jonge meiskes en jongelui zien komen en zien gaan? Zien komen met de schuchtere verlegenheid van een eerste Kurhaus-bal; zien gaan met de zelfbewustheid van een eerste Kurhaus-bal; zien gaan met de zelfbewustheid van het gerijpte vrouw-meisje, de zichzelf voelende eigendunkeljk-

Foto C. Steenberghe.

FRANEKER. FROONACKER.

heid van den wordenden jongen man? Zoo Bino kunstenaar ware niet in de hoogeschool van „danse et maintien", doch in eenig beeldende kunst, wat zou hij kunnen schilderen, dichten, componeeren, schrijven, beeldhouwen, de eeuwige jonkheid, die langs zijn kleine gestalte is getogen — steeds anders van naam, steeds dezelfde in wezen!

Maar — eilacie! — Bino is een man, die de wijsheid des levens, in vele jaren verworven, in eigen boezem besloten houdt; hij zamelt niet voor anderen, doch voor zichzelf den schat zijner herinneringen. Doch zoo hij eens gaat rusten, na gansch een doordanst en volgebogen leven, wat zoude hij dan een mémoires kunnen schrijven. En wat een lezeressen en lezers zou hij moeten hebben, verdwaald over heel de aardbol, tot in de binnenlanden van Sumatra, op het landvoogdelijke paleis te Buitenzorg, in Montevideo, in Shanghai, in Sydney, in tal van Nederlandsche gezantschappen en consulaten in alle mogelijke wereld- en havensteden, in kunstenaarskringen, hèr- en dërwaarts gesmeten in zich overal herhalende Quartiers Latins; en ook, en ook, in de maar steeds aangroeiende buitenwijken, die 's-Gravenhage en Scheveningen nu eindelijk waarlijk één hebben doen worden. Want al die diplomaten, officieren, ambtenaren, kunstenaars, kooplieden, ze hebben allemaal gedanst onder het alziend oog van Bino op den wel wat stroeven steenen vloer van het Kurhaus, maar die toch glad genoeg was om er eigen ziel en zaligheid, eigen toekomst en bestaan, in twee-eenheid te zien verglijden.

Ja, als Bino mémoires gaat schrijven...!

Nog even een simpel woord tot besluit. Over het eigenlijke strand dient in dit verhaal wel gezweven, wijl het strand te weinig Haegsch is om er over te kunnen verhalen. Wie zit er nu nog op het strand, dan dagjesmenschen, die nog illusies van zee- en zand-oneindigheid koesteren? Hoe weinig ons, oprechte Haegsche bevolking, de zee en het strand tezamen doen, bewijst afdoend de rij stoeltjes, terzijde van de Pier, op de boulevard opgesteld.

Heel het bekende waereldje van pretlievende menschjes zit er te kijk, voor eigen en anderer genoegen — voor eigen genoegen vooral! Doch geen denkt er aan anders dan met den rug zee en strand te bewonderen; de oogen gaan te gast over al wat op de boulevard, vlak langs de stoeltjes, schuift.

Ons is de zee en het strand slechts achtergrond, waartegen we ons bewegen — décor en niets meer!

HAGANUS.

AMSTERDAMSCH E TORENS.

IJSVERMAAK BIJ DEN IN 1829 GESLOOPTEN HARINGPAKKERSTOEN AAN DEN IJ-KANT NABIJ DE MARTELAARSGRACHT.
Naar een ets van H. Schoute.

AMSTERDAMSCH E TORENS

(Slot).

IN de oude prentkunst zijn nog talrijke afbeeldingen van den verdwenen Jan Roodenpoorttoren te vinden, zoomede eene in het Rijksmuseum op de schilderij van H. G. ten Cate. En ook twee vermaarde namen waren aan deze plaats verknocht; de namen van een prins der geschiedschrijvers en een prins der dichters, welke eenmaal dicht bij deze historische plek woonden. Een brief van Willem de Groot geschreven aan Pieter Cornelisz. Hooft, bij gelegenheid van diens huwelijk met Leonora Hellemans in 1627, had tot opschrift: „Eerentfesten, wysen, voorsienigen, seer discreten heere Pieter Hooft, Drossaert tot Muyden, wonende op de Cingel tegenover Jan Room-Poortstoren tot Amsteldam”. En Vondel woonde bij zijn overlijden op het Singel op de Donkere Sluis, schuins over den toren. Weinig scheelde het of zijn standbeeld ware, in plaats van in het Vondelpark, bij deze plek opgericht geworden. Het verzoek der Vondelcommissie, waarvan de afwijzing den toorn van Alberdingk Thym opwekte, had de strekking om de fundeering voor het standbeeld op de Torenslus te mogen leggen, op de plaats zelve waar eenmaal het aloude „Janroedenhuys” gestaan had.

* * *

De Haringpakkerstoren was haast even oud als de Jan Roodenpoortstoren, en verdween als door het spel des toevalls ongeveer terzelfdertijd.

Ook deze maakte deel uit van de oude versterkingswerken; hij was door een gordijn (vereniging van twee bastions) met de fortificatie der Haarlemmerpoort verbonden. Aanvankelijk heette hij Heilige Kruis-, of enkel Kruistoren, vermoedelijk naar het Kruisgilde, dat in de 16de eeuw bloeide en hier wellicht te vergaderen placht. De naam Kruistoren was in een witten gevelsteen aan den zuidelijken hoek van het gebouw uitgehouwen.

Sombere herinneringen waren aan deze oude versterking verbonden, want men geloofde dat van degenen, die hier in het begin der Hervorming om des geloofs wille gevangen zaten, velen heimelijk van kant werden gemaakt. De Roomsche regeering van Amsterdam handelde toen met de ketters gelijk de duivel met de takkebossen. Volgens Commelin hield men de gevangenen in den Kruistoren niet lang in hechtenis, „maar plofte se heymelyk bij nacht, onverhoort en onverweten, achter uyt (handen en voeten gebonden) van boven neder in 't IJ, daar ze dan den laatsten snak gaven en verdronken”. De dichter Antonides volgde die lezing in *De IJstroom*, waar hij den toren, gesticht om de stad te beveiligen tegen de aanvallen der Kennemers, een „stroomkasteel” noemde, en zong:

d'Onnoosle burger, 't leet getroost in zijn gewisse,
Werd in den vloed gesmoort bij stilte en duisternisse
En 't zware stroomkasteel met recht naar 't kruis genoemt,
't Geen zooveel zielen had verslonden en verdoemt.

Om die reden zou ook aan een gedeelte van den N. Z. Achterburgwal, niet ver van dien toren gelegen, de naam van Martelaarsgracht gegeven zijn. 't Heette dat de gevangenen bij voorkeur langs die gracht naar den toren werden gevoerd, als een afschrikwekkend voorbeeld voor de vele Hervormingsgezinden in die buurt. De archivaris Scheltema geloofde dat de naam reeds van een vroegeren tijd dagteekende, en in *De Navorscher* (1865) werd mede een pennestrijd gevoerd over den oorsprong van het woord Martelaarsgracht. Latere gegevens zouden uitwijzen dat er in de 16de eeuw op den Voorburgwal een huis stond waar *de Martelaar* uithing, en dat de kolk, waardoor het water van den Achterburgwal in het IJ stroomde, naar dit huis de Martelaarsgracht werd genoemd.

De toren, welke vóór het jaar 1577 tot een bergplaats van buskruid diende, was destijds nog laag en had een schuin dak. Eerst in 1605 werd hij verhoogd, van een spits en een slagklok voorzien. De kroniek van Laurentius vermeldde:

De Cruystoorn wert verhoogt met leydack en muyrwerck.
Tot cieraet werter opgesteld toorn, clock en uyrwerck.

Allengs raakte de naam Kruistoren in onbruik en werd vervangen door dien van Haringpakkerstoren ter zake van den handel in haring, die voornamelijk tusschen dezen toren en de IJ- of Spaarndammerbrug gedreven werd. De keurmeesters van het „zeebanket” hadden hun kantoor in het benedengedeelte; als een teken van het bedrijf werd een vergulde haring als windwijzer op den top geplaatst. Voorts hadden hier hunne kantoren of gildekamers het tinnegieters-, hoedenmakers-, mandemakers- en loodsmansgilde. Bij dit laatste hing aan den muur eene berijmde Nota „Op het vriesen van 't Jaer 1667”, geschreven door den toenmaligen gildeknecht en waarvan de stijl alleszins herinnerde aan dien van den lateren karremans-nieuwjaarswensche:

„In January sestien Hondert seven en sestig, doen Vroort en het Sneeuwde seer heftig, stijf ses Weeken stont de Vaert heel stil, drie Weeken voermen weer geheel na wil, het voornaemste dat hier wort genoteert, is datter soo veel IJs quam in Meert, enz.”

Echter was dit wandschrift binnen den toren nog niet zoo „potsig” als hetgeen er buiten op geschreven stond, nl. boven den ingang van het kantoor der keurmeesters van den haring. Het diende voornamelijk om den voorbijganger te waarschuwen den torenmuur niet te verontreinigen, op straffe van boete:

„Dit is ter eeren van de Haring-Koopers, Keur-Meesters en het Haring-Pakkers Comptooir.

Niemand mag hier aan dese Tooren staan . . . . .
Of hy moet twee Stuyvers uyt zyn Beurs missen.

Anno 1741.

In 1814 was de spits van den toren zoo bouwvallig geworden, dat hij dreigde neer te storten. Men besloot die daarom af te breken en boven het uurwerk te vervangen door een lage ronde kap in de gedaante van een kroon, gelijk de haringwinkeliers die vóór hunne nering plachten uit te hangen. Zoo keerde de toren,

wat het bovenstuk betrof, weer tot zijn oorspronkelijken vorm terug. Wanneer de nieuwe haring in 't land was, dan hingen de haringkoopters een groene Haringkroon met gouden vlaggetjes uit; wellicht dat die heugelijke gebeurtenis ook aan den Haringpakkerstoren op die wijze werd kenbaar gemaakt. De kroon was er nu, en ook de vergulde haring (de windwijzer) daarboven; het was voor de keurmeesters eene geringe moeite te zorgen dat de vlaggetjes er bij kwamen.

De omdijking der stad in 1829 besliste echter over het lot van den toren. Hij stond daarvoor evenzeer in den weg als de Jan Roodenpoortstoren voor het toenemend verkeer. 't Baatte niet dat vrienden der oudheid betoogden: niet de toren moest plaats maken voor den dijk, maar omgekeerd de dijk voor den toren; dat het project zoodanig gewijzigd moest worden, dat de dijk om den toren heen kwam te liggen. De ouderdom van het gebouw kwam óók in aanmerking; zware en kostbare reparaties lagen in het vooruitzicht. De Commissie voor het Amortisatiefonds liet den toren voor afbraak verkoopen; koper was G. J. Vos voor de som van f 8390. Nu togen de sloepers fluks aan 't werk, en binnen zes weken tijds was deze steenen wachter aan het IJ, getuige van zooveel welvaart en bedrijvigheid, geheel verdwenen. De materialen, welke de afbraak opleverde, werden door den koper bij partijen in veiling gebracht. Handelswaarde bezat o.a. het lood van de kap, maar ook voor den vergulden haring, die zoolang tot windwijzer had gediend, deden zich „gegadigden” op, n.l. collectionneurs, welke dit aandenken in hun bezit trachten te krijgen. Het werd gezegd dat dit souvenir voor den prijs van f 120 in het bezit van de Amsterdamsche Haringrederij overging, ofschoon dit bericht niet bevestigd werd. De groote klok, tijdmetre voor heel de omwonende burgerij, werd verkocht aan een koopman op de Oude Schans; en aan dit stuk metaal werd, toen het in den smeltoven ging, bewaarheid hetgeen de klokkegieter er op geschreven had:

„Denck, als 't eene uer nae 't andre slaet, uw leven als een uer omgaet”.

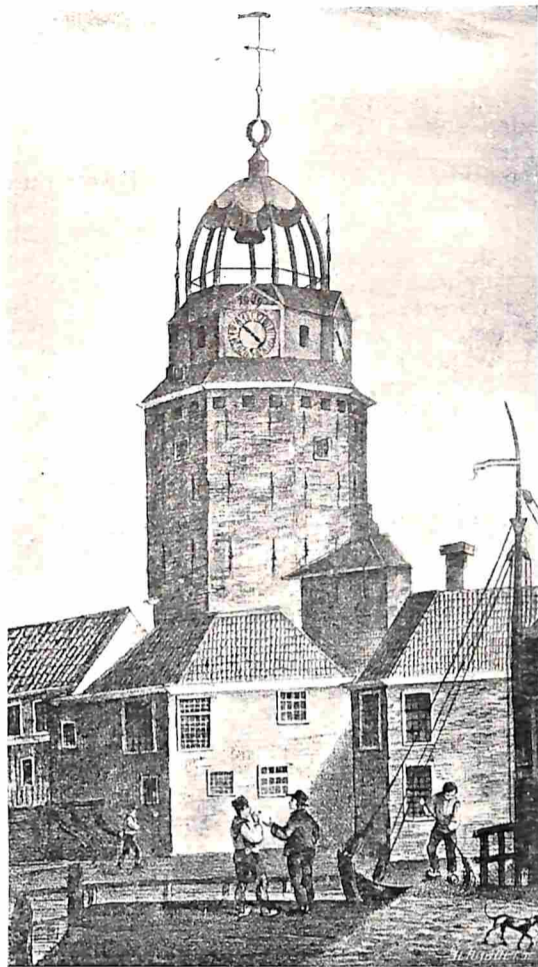
Bij 't afbreken van dit historisch monument was er geen mangel aan treurzangen. In den stijl van „De Klagende Haringpakkerstoren te Amsterdam bij zijnen afbraak in Augustus 1829”. 't Was een lamentabel vers van tien coupletten, waarvan het laatste luidde:

Mijn ondergang is dan besloten,
Geen uitkomst, neen, geen redding meer!
Veracht worde ik ter neer gestooten,
Gelijk een Waaggebouw weleer.
Mogt gij voortaan geen onheil vreezen,
O stroom en wijdberoemde wal,
En ik de laatste bouwval wezen,
Die ooit in de IJstad zinken zal!

Oude prenten en schilderijen bewaren nog de physionomie van dezen toren; onder de laatsten het doek van Ludolf Bakhuysen in het Rijksmuseum, „Het IJ voor Amsterdam van den Mosselsteiger gezien”. Vroeger hing ook een fraai uithangbord, geschilderd door N. M. Wijdoogen, den Haringpakkerstoren bij winter voorstellende, aan een tabakswinkel op den hoek van den Nieuwendijk en de Haringpakkerij. Gravures met een Fransch onderschrift stelden den toren voor, nu eens onder zijn ouden naam als Tour de la S. Croix, dan weer als Tour des harangs (harengs) en zelfs als Tour de l'encaquerie. Maar daarmee wist een Franschman nog niet hoe de toren eigenlijk heette.

Even raadselachtig moest hem voorkomen de naam van den toren Swycht Utrecht, die nog later dan de voorgaande werd gesloopt. De wensch, door den dichter van den Klagenden Haringpakkerstoren geuit, n.l. dat deze de laatste bouwval zou zijn, „die ooit in de IJstad zinken zal,” werd op verre na niet vervuld; zeker niet aan den toren Swycht Utrecht.

Bij 't opnoemen der verschillende versterkingen, poorten en torens, waarmee de stad bij de „bemuuring” van 1480 voorzien werd, vermeldde Wagenaar dezen toren als deel uitmakende van den nieu-

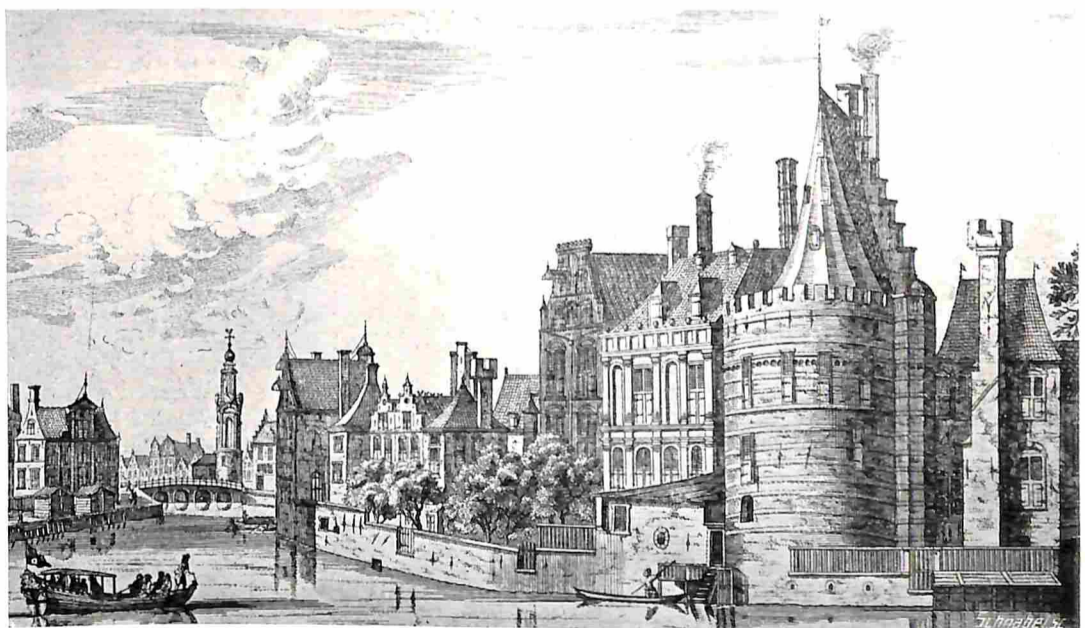
AMSTERDAMSCHER TORENS.
DE HARINGPAKKERSTOREN ZOALS DEZE
ER NA 1815 UITZAG.

wen Kloveniersdoelen; hij werd daarom ook wel Klovenierstoren genoemd. De andere, meer bekende naam was afkomstig uit het laatst der 15de eeuw toen Amsterdam hulp had verleend aan den uit Utrecht verdreven bisschop David van Bourgondië, hetgeen jarenlange vijandelijkheden tusschen Amsterdammers en Utrechtenaren tengevolge had. In 1481 hadden de laatsten, als marktwaarts tiggende boeren en boerinnen verkleed, de stad Naarden verrast, waar zij roofden en plunderden en veel moedwil bedreven. Doch, schrijft Wagenaar, „zy bleeven er maar twee dagen. De aantogt der Amsterdammers, die in merkelyken getale uitgetrokken waren en by welken zig die van Muiden en Weesp eerlang voegden, noodzaakte de Stigtschen Naarden te ruimen. De buit dien zy medevoerden, werdt hun egter voor een gedeelte ontjaagd door de Amsterdammers en de anderen, die niet verzuimd hadden den wykenden vyand agterna te zetten. En veelligt heeft men hier ter stede ter gelegenheid van dit of van enig laater voordeel, op de Utrechtschen behaald, de woorden Swycht Utrecht, waarvoor ik agt dat men niet *zwijgt*, maar *zwigt* Utrecht leezen moet, geplaatst in een der torens, die in dit of in het volgende jaar langs den Stadsmuur naar den kant van Utrecht gemetseld werden”.

't Was een halfronde toren met scherp toeloope kap, staande aan het eind van de tegenwoordige Doelenstraat, die veel overeenkomst had met een der zijtorens van de St. Antonies-waag, en meer nog met den Schreierstoren, waarvan hij het pendant genoemd kon worden. De gevelsteen met de woorden *Swycht Utrecht*, daarboven twee haakbussen en aan weerskanten een arendsklouw, het blazoen der vroegere schutterij, dagteekende eerst van het jaar 1522, toen de toren aan de Kloveniers-schutters tot een Doelen werd geschonken. 't Was dus een latere steen, dan die door Wagenaar vermeld. En over de beteekenis van dat woord *swych* of *swycht* waren de meeningen verdeeld. De dichter van *De Amstelstroom*, N. J. v. Winter, verstond het in den zin van zwijgen; de oudere dichter, G. A. Bredero, vatte het in zijn *Moortje* anders op. Volgens hem zou 't een gedachtenis zijn dat de burgers van Amsterdam die van Utrecht de baas waren gebleven niet in 't vechten, maar in 't drinken. In zijn bekend toneelspel liet hij den jongman Frederick over de Haarlemmers zeggen:

Al mienen de droogers dat sy allienich 't ventje bennen,
Wy hebben hier oock noch volck die lustich drincken kennen.
Dat bleeck wel an dat uytgelesen vaandel van den Dam,
Dat met sulcken grooten eer van 't trotsche Utrecht quam,
Ghelyck als onse maats met groote smaack vertellen:
Siet daarom wy Swycht Wtert voor onse Doele stellen.
Want onse volck, dat is volck, sy blyven even fris:
Het wel drincken is een kunst die elck niet egeven is.

Bredero was zelf vaandrig bij de schutterij, en doelde hier waarschijnlijk op een niet zeer eervollen wedstrijd, waarbij de mannen van het „uytgelesen vaandel” die van Utrecht van de bank gedronken hadden. De verklaring echter, dat de uitslag van dien

AMSTERDAMSCHER TORENS.
DE KLOVENIERSDOELEN MET (RECHTS) DEN TOREN „SWYCHT UTRECHT”
OMSTREEKS HET MIDDEN DER 17DE EEUW. Naar een ets van Van Meurs.

wedstrijd de aanleiding was om een gedenksteen in den Kloveniers-toren te plaatsen, was zeker niet meer dan een dichterlijke scherts.

De oorlogszuchtige tijden gingen voorbij, de oude versterkingen verloren hunne beteekenis, en evenzoo de benamingen van degene, die bij de steeds toenemende opruiming nog gespaard bleven. Zoo min er aan den Munttoren werd gemunt en aan den Schreierstoren geschreid, zoo min werd er aan den Kloveniers-toren gezwich of gezwezen. De oude schutters-doelen werd tot logement ingericht, waarvan alleen de naam (en de toren zelf) aan de vroegere bestemming herinnerde. Het Doelenhotel leunde tegen den toren, die echter door de vergroting van het logement zoozeer werd ingebouwd, dat het vrije uitzicht op die steenen antiquiteit belemmerd werd. Vroeger bestond het emplacement van het huizenblok ten zuiden van de Staalstraat tot aan het 's Gravelandsche Veer uit open water; het werd eerst in den loop der 17de eeuw aangeplempt en bebouwd. De toren Swycht Utrecht en het naburige bastion 't Rondeel (dat in Wagenaars tijd reeds verbouwd was tot eene burgerwoning) hadden de Amstelrivier in de volle breedte bestreken en waren derhalve van strategisch gewicht geweest; nu de stad zich verre buiten deze vroegere defensielijn had uitgebreid, was op beide punten een logement verzezen. Het Rondeel werd het eerst particulier eigendom, het Doelenhotel werd door de stad verhuurd. Maar omstreeks het jaar 1857 werd het aan den toenmaligen huurder verkocht, en daarmee ook de aanleve, de oude toren. Niemand in den gemeenteraad scheen er toen aan te denken, dat men daarmee ook de toekomst van Swycht Utrecht aan particulieren prijs gaf. De inrichting was naar 't schijnt reeds vroeg in handen van het Duitsche kapitaal; in 1882 was H. F. Hahn de eigenaar, en deze, bedacht op de uitbreiding van het logement, streefde er naar, den toren, die hem daarvoor in den weg stond, te amoveeren. Echter zou dit alleen hem nog niet de vereischte ruimte verschaffen; hij had daarvoor het aangrenzende water noodig, en dit behoorde aan de stad. In het genoemde jaar 1882 richtte hij dus tot den gemeenteraad het verzoek om hem een strook water langs zijn hotel, tot den Kloveniersburgwal behorende, af te staan tegen den prijs van / 100 per vierk. meter. De prijs was hoog genoeg; hij had er grond in plaats van water voor kunnen hebben. De raad vereenigde zich dan ook met zijn voorstel, met dertig stemmen tegen twee — de oudheidminnaars waren toen zeldzaam onder de beschreven vadersen!

Het lot van den toren was daarmee beslist. Aan den verkoop werd geen andere beperkende voorwaarde verbonden, dan dat de afbraak van den toren het eigendom van de gemeente zou worden. Degenen, die zich gevleid hadden dat die materialen nu zouden aangewend worden om den toren elders weder op te bouwen, den historischen gevelsteen inclus, kwamen bedrogen uit. De Stadstimmertuin gaf zijn buit niet weer terug. Alleen zou in het nieuwe gedeelte, van het Doelenhotel een gedenksteen worden geplaatst, ter herinnering dat op die plek vroeger de toren Swycht Utrecht had gestaan.

In den gemeenteraad werd destijds overwogen dat het onredelijk zou zijn om aan H. F. Hahn zijn verzoek te weigeren, omdat de toren toch reeds zijn eigendom was en hij daarmee naar welgevallen moest kunnen handelen. Maar het voorstel tot aankoop van het omliggende water bewees reeds op zichzelf, dat hij op dat oogenblik nog niet kon doen wat hij wilde, en het zou niet onredelijk zijn geweest zijne sloopingsplannen te verijdelen door het voorstel te weigeren. Te meer omdat hier niet eens kon worden aangevoerd, dat het algemeen belang er mee gebaat werd. Alleen het belang van een particulier en van de stedelijke schatkist. Daarvoor moesten een historisch monument en een schilderachtig stadsgezicht verdwijnen „sans espoir de retour!”

De burgerij vereenigde zich destijds meer met de minderheid dan met de meerderheid; meer met de twee raadsleden die tegen de voordracht hadden gestemd (een zoon van Jacob v. Lennep was onder hen) dan met de dertig anderen die zich er voor hadden verklaard. Dat bleek uit meer dan een scherp artikel in de dagbladen, meer dan een hekelpers; o.m. het volgende: —

„Swycht Utrecht” valt: een beeld te meer uit vroeger dagen,

Tot souvenir aan de oudheidminnersklik

Zal 't nieuwe burchthotel den wydschen doopnaam dragen:

„Swycht Aestétiek!”

Overneming verboden.

S. KALFF.

Het nieuwe Album van Verkade.

De Vecht, door Jac. P. Thijsse. 1915. Bakkerij „de Ruijter” der firma Verkade & Comp., Zaandam.

Verkade heeft 't beschuit-, koek-, korstjes- en speculaas-etend Nederland weer op een nieuw album vergast. Na de Zuiderzeethans de Vechtstreek, met haar karakteristieke schoonheid, haar statige buitenverblijven en het schilderachtige waterrijke landschap rondom, die tengevolge van de zandgrond-aanbidding van dezen tijd, hoewel gemakkelijk bereikbaar, al te weinig een bezoek waardig wordt geacht.

Laat ons eerlijk bekennen, dat wij 't boek nog niet geheel doorgelezen hebben — wat we zeker van plan zijn te doen — maar nog in dit nummer uiting willen geven aan onze blijdschap over zijn verschijning. Dergelijke boeken brengen het eigen land dichter tot onze jeugd, wekken die gezonde vaderlandsliefde op, die niet neerhouwt wat van anderen is, maar het eigene tegen vernieling door wien ook beschermt. Gezonde vaderlandsliefde door middel van beschuiten, ziedaar het wonder der firma Verkade.

In het album is een zeer duidelijke kaart van de Vechtstreek opgenomen, in vier kleuren gedrukt, die dringend uitnodigt tot wandelen. Laat man den volgenden zomer aan die uitnodiging gehoor geven en *en ook in deze streek wandeltochten maken*.

al is de A. N. W. B. er nog niet aan het wegwijzeren geweest.

Ook een oude kaart van de „Zegepralende Vecht” in de 18de eeuw, met zijn rijkdom van buitenverblijven, heeft een plaats in het aardige album gevonden op welks witten band Wenkebach een eenvoudige doch sprekendeteekening heeft gemaakt van de Vechtbrug te Utrecht. Dezelfde verlichtte het boek ook met enkele kostelijke penteeeningen. Thysse zorgde weer voor een zeer onderhoudenden tekst en Wenkebach. Voerman en Koning voor de plaatjes. De laatste is niet overal even gelukkig geweest met zijn aquarelletjes — b.v. met die van Matthes Bijenpark, maar 't is me dan ook geen onderwerp om te schilderen en soms geeft hij ook weer iets héél moois. Voerman wil ons te veel wijsmaken dat het water in de Vechtstreek even blauw is als dat der Italiaansche meren. Wenkebach geeft de rust en deftigheid van het riviertje uitnemend weer. Door verbetering in de reproductie methode hebben de gekleurde plaatjes nog meer dan vroeger de eigenschappen van de oorspronkelijke aquarellen behouden.

En nu aan 't eten! Veel en vlug! Opdat ge in den zomer van 1916 een volledig geïllustreerd gids van de Vechtstreek rijk zijt!

NOVEMBER.

Aan L. v. d. H....

Vandaag was alles eenzaam-stil en koud;

De wind zong in de aloude, donk're boomen,

Ik dwaalde langzaam tot gij komen zoudt

Langs de ons-vertrouwde bosschen, heide' en stroomen.

De lucht was grijs en droef, vol schuwe wolken,

Die dreven naar den verren horizon,

Waar zij verdwenen als verjaagde volken,

O, dat ik met hen zwerven, sterven kon!

Want ik, die zocht, wie mij weerom deed vinden

De schoonheid van het leven en het lied,

Toen ik in haar het levend schoon beminde,

Bleef eenzaam en alleen, en....zag haar niet.

Tot in den avond, moede en schemerdonker,

't Heelal een waas van weemoed kwam omgleên,

Zag ik, heel langzaam, keeren 't star-geflonker....

Lief,....ging een leege dag zóó traag ooit heen?

JAN J. ZELDENTHUIS